ÁDÁND KÖZSÉG ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNYA

2012. március hó

Készült a 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet mellékletének előírása szerint

ALÁÍRÓLAP:

Munkarész:	**Név, jogosultság száma:**	**Aláírás:**
TELEPÜLÉSRENDEZÉS:	*dr. Laposa József* okl. városépítési-városgazdasági szakmérnök vezető településtervező TT/1T 01-5032	
	Poltrade Bt. - Urban Landscape Design *Mohácsi Katalin* okl. településmérnök *Tölgyesi Diána* okl. településmérnök	
RÉGÉSZET:	Kustár Rozália régész BKM Múzeumi Szervezete - Viski Károly (Kalocsa)	
ÖRÖKSÉGVÉDELEM:	Dr. Vukov Konstantin okl. építészm., műemlékvédelmi szakmérnök, egy. docens, É 01-3776/11	
TÁJ ÉS TERMÉSZETVÉDELEM:	Bene Erika Szent István Egyetem, Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar Környezet- és Tájgazdálkodási Intézet Természetvédelmi és Tájökológiai Tanszék Ádánd egyedi tájértékeinek katasztere szakdolgozata, Gödöllő 2010	

Tartalom

1. BEVEZETÉS 6

2. VIZSGÁLAT 8

2.4 Történeti összefoglaló 8

2.5 Természet, táj, tájhasználat, település-szerkezeti összefüggések 11

2.6 Településkép, település-szerkezet és területhasználat 14

2.7 Településkarakterek, védettségek és az örökségi értékek 23
2.7.1 Régészeti lelőhelyek Ádánd közigazgatási területén 23
2.7.2 Azonosított régészeti lelőhelyek.....24
2.7.3 Régészeti érdekű területek Ádánd közigazgatási határában.....25
2.7.4 Természetvédelem 28
2.7.5 Tájképvédelem..... 29
2.7.6 Általános tájvédelem..... 29
2.7.7 Épített környezet és építészeti értékvizsgálat 29

2.8 Területhasználati és területi állapot a kulturális örökség összefüggésrendszerében 30

3. VÁLTOZTATÁSI SZÁNDÉKOK..... 31

3.4 Egyedi Tájérték..... 31

3.5 Települési értékvédelem..... 31

3.6 Egyedi települési értékek..... 32

3.7 Régészeti vonatkozású Változtatási Szándékok 32
3.7.1 Területfelhasználás..... 32
3.7.2 Módosítási helyszínek ismertetése és régészeti-örökségvédelmi vonatkozásaik..... 32

4. JAVASLATOK 35

4.4 Egyedi tájérték megóvására vonatkozó javaslatok..... 35

4.5 Helyi értékvédelmi előírások..... 35
4.5.1 Egyedei védelemre vonatkozó általános előírások: 35
4.5.2 Területi védelemre vonatkozó általános előírások: 36

4.6 Ádánd közigazgatási határában lévő régészeti lelőhelyek megóvása..... 39

5. HATÁSELEMZÉS 41

5.4 Történeti településhálózati következmények 41

5.5 Természeti, táji hatások, a településkép feltárulásának változásai 41

5.6 Régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei. 41

5.7 Történeti térbeli rendszerek alakulása 42

5.8 A műemléki együttesek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, településszerkezetben, épített környezetben, a település életében 42

5.9 Műemlékek megújulásának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei 42

5.10 Településkarakter változásának hatásai 42

5.11 Környezeti terhelések és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései 42

5.12 Folyamatok iránya, visszafordíthatósága, kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei. 42

6. ÖSSZEFOGLALÓ 43

7. NYILATKOZAT 45

8. NYILATKOZAT 46

9. MELLÉKLETEK 47

9.4 Táji értékek 47

9.5 Ádánd Helyi egyedi építészeti védelem javaslatai 61
9.5.1 Somogy megye műemlékjegyzéke 75

9.6 Nyilvántartott régészeti lelőhelyek Ádánd bel- és külterületén 76
9.6.1 Azonosított lelőhelyek 76
9.6.2 Azonosítatlan lelőhelyek 86

9.7 Régészeti lelőhelyek ádánd bel- és külterületén 88

9.8 Régészeti érdekű területek Ádánd bel- és külterületén 91

9.9 Régészeti lelőhelyek ádánd bel- és külterületén 93

9.10 Ádánd település örökségi- és természeti értékeinek hasznosítási javaslata 98
9.10.1 A Hetyei templomrom és a kerékpáros turizmusba való bekapcsolásának lehetősége 98

9.10.2 Egykori barlanglakások 100
9.10.3 Régészeti- és helytörténeti értékek bemutathatósága 100
9.10.4 A tervezett kilátó 100
9.10.5 Példák rekonstrukciós megvalósulásokra Árpád-kori templomok esetében 100

9.11 Ismert régészeti lelőhelyek ádánd bel- és külterületén 101

9.12 Ádánd területrendezési terv területhasználativáltozások régészeti érdekeltsége 102

9.13 Örökségvédelemmel, régészeti lelőhelyek védelmével kapcsolatos alapvető jogszabályok jegyzéke 103
9.13.1 A kulturális örökség védelemével kapcsolatos különleges jogszabályok jegyzéke 103

1. BEVEZETÉS

A régészeti lelőhelyek és a műemlékek kulturális, történeti környezetünk részei, ezért a terület-, település- és tájfejlesztéssel valamint a terület- és településrendezéssel kapcsolatos beruházások tervezését a kulturális örökség védelmével összhangban kell megoldani. Ezt célozza a 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelettel /a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól/ és a 2005. évi LXXXIX. törvénnyel módosított 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről és a nemzeti kulturális örökség miniszterének 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelete az örökségvédelmi hatástanulmányról.

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 66. § (2) bekezdése értelmében *,,Kötelező az örökségvédelmi hatástanulmány elkészítése a településrendezési eljárás (a településfejlesztési koncepció, a településrendezési terv, a helyi építési szabályzat és szabályozási terv) során"*.

Az örökségvédelmi hatástanulmánynak a beruházás teljes hatásterületén (a kivitelezés helyén és a beruházás hatásával érintett részen) számba kell vennie a régészeti érdekű területeket, a régészeti emlékeket és lelőhelyeket, illetve ezek védőövezetét, a műemlékeket, a műemléki értékeket valamint a műemléki területeket, és javaslatot kell tenni a fenntartható használat lehetőségeire, illetve ki kell térnie a tervezett változtatások, új beruházások örökségvédelmi hatására és következményeire.

A régészeti lelőhelyek és a műemlékek kulturális, történeti környezetünk részei, ezért a terület-, település- és tájfejlesztéssel valamint a terület- és településrendezéssel kapcsolatos beruházások tervezését *a kulturális örökség védelmével összhangban* kell megoldani. A régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük. A Kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Kötv) 10.§-a szerint a régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti helyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni.

*

A hatástanulmány elkészítéséről az alapdokumentáció készíttetője köteles gondoskodni, és azt négy példányban az elrendelő hatósághoz (Baranya Megyei Kormányhivatal Kulturális Örökségvédelmi Irodája (7624 Pécs, Szent István tér 15. 7602 Pf.:325 tel. 06-72-534-650,fax. 06-72-534-651, koi@bamkh.hu), a továbbiakban KÖI) benyújtani.

A hatástanulmány elkészítésére csak felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező, a hatástanulmány alapjául szolgáló tervfajta elkészítésére egyébként jogosultsággal bíró ill. a szakértői névjegyzékbe felvett személy jogosult. A hatástanulmány tartalmi és formai követelményeit a 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet részletesen tartalmazza.

*

Valamennyi, a régészeti feltárás esetén kívül előkerült régészeti emlék, ill. lelet esetében is törekedni kell a régészeti örökség elemeinek helyszíni megőrzésére. Ha bármilyen tevékenység során váratlan régészeti emlék, illetőleg lelet kerül elő, a felfedező (kivitelező, beruházó) az örökségvédelmi törvény 24.§-a értelmében köteles a tevékenységet azonnal abbahagyni és az emlék vagy lelet előkerülését az önkormányzat jegyzőjének haladéktalanul jelenteni és a helyszín, valamint a lelet őrzéséről gondoskodni. Mindemellett értesíteni kell a területileg illetékes múzeumot (Jelen esetben: 7400 Kaposvár Fő utca 10, 06 82 314-011) és a KÖI (7624 Pécs, Szent István tér 15. 7602 Pf.:325 tel. 06-72-534-650,fax. 06-72-534-651, koi@bamkh.hu) szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli, elmulasztása örökségvédelmi bírság kiszabását vonja maga után (Kötv. 82. § (2) bek.).

A Kötv. 26. § és a R. 16. § alapján a lelet, illetve a lelőhely bejelentőjét jutalom illeti meg, amely nemesfémek esetében nem lehet kisebb a beszolgáltatott lelet nemesfémtartalmának piaci értékénél. A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény, a Btk. 216/A. § alapján.

Jelen munkát a „szerzői jogról" szóló 1999. évi LXXVI. tv. alapján szerzői jogi védelem illeti meg. A közölt adatok szerződéstől eltérő célra való felhasználása, a régészeti lelőhelyekre vonatkozó adatok nyilvánosságra hozatala, vagy továbbadása csak a szerző engedélyével, a 17/2002. (VI. 21.) NKÖM rendelet 7. §, valamint a 47/2001. (III. 27.) Korm. rend. szabályai szerint történhet.

2. VIZSGÁLAT

2.4 TÖRTÉNETI ÖSSZEFOGLALÓ

Ádánd történetét a község honlapján található, Ádánd története menüpont alatt megbízható szakirodalomra és Ruzsa Miklós helytörténeti munkájára támaszkodó összeállításban jól követhetjük. Jelen hatástanulmányban azokat a történeti momentumokat emeljük ki, amelyek a települési térbeli fejlődését és épületállományának megjelenését alapvetően befolyásolják.

A középkor hagyománya a területen több falu emlékeiből a Hetye templomának nagyon jelentős maradványa a község keleti külterületén (a Halastó utca meghosszabbításának dűlőútja mentén). Ádánd jelentősége a Ságvár-Enying útvonalra eső híd létének köszönhető, a Kis-Koppány és Sió mocsaras vidékein való közlekedés biztonságának megteremtése.

Az 1730-as évekre lezárulnak a birtokperek, így végül a község felerészben (Perneszi Zsófia örökségeként) a Zalalövői Csapody, felerészben pedig (mint Perneszi Julianna öröksége) a Vizeki Tallián család birtoka lesz. Látványos fejlődés kezdődik: Ádánd 1734-ben már 617 lakosú mezőváros.
Kiépül a falu új negyede a *Tallián család csinos barokk kúriájával*, melyet Tallián János építtetett. A kúriával átellenben, a Ságvári Endre utcában ma is áll a *Tallián uradalomhoz tartozó, XVIII. századi magtár.* 1780-ban született Ádándon a később tisztelve emlegetett Tallián Boldizsár, aki Somogy vármegye alispánja lett.

A XVIII. század első és második harmada a helyi birtokos nemesség számára is a majorság kiépítésének, az allodiális földek növelésének időszaka volt. Hamarosan sorra kiépülnek Ádánd majorjai, és megindul bennük a gazdálkodás. Elsőként a Selyem major, amely a legeltetésre kiválóan alkalmas, finom szálú fűről, a Selyem-rétről kapta a nevét. Ez a mai Felszabadulás utca északi részén feküdt, ma beépített terület. Ezt a következő évszázadban az Új major (későbbi nevén Kereszély, majd Vaskereszt major – itt elsősorban állattenyésztéssel foglalkoztak) és a Potoli major követte a mai Sabak területén. Ugyancsak fontos majorságok működtek később Erzsébet- és Oroszi-pusztán.

A majorsági cselédek, föld nélküli zsellérek (ellentétben az őslakos, protestáns jobbágyokkal) általában katolikusok voltak. Ők állíthatták a majorokhoz vezető bekötőutak kereszteződésénél a feszületeket, illetve a Talliánok számukra építtették a *barokk stílusú katolikus templomot, melyet 1747. június 24-én szenteltek fel.* A család ennek a sírkamrájába temetkezett.
(A régi, Perneszi uradalomhoz tartozó református telkes jobbágyok és a nincstelen, katolikus zsellérek – "a puszták népe" – viszonya nem lehetett teljesen feszültségektől mentes. Leszármazottaik még hosszú évszázadokig ferde szemmel méregették egymást.)

1766-ban Krieger Sámuel átfogó felmérést készít a Balatonról és vízrendszeréről. Azokra a térképészeti és vízrendezési felvételekre és tervekre, amelyekben az akkor mindössze 26-27 esztendős kiváló mérnök elsőként hívta fel a figyelmet arra, hogy a Zalától a Balatonon át a Sió dunai torkolatáig tartó vízrendszert egységes egésznek kell tekinteni és a jövendőben is csak ily módon foglalkozni vele. 1769-ben Vertics Ferenc a Sió mente mocsarait térképezte fel – ez képezi majd az alapjait a Sió későbbi szabályozásának.
II. József rendeletére a XVIII. század második felére megszűnnek a templomok körüli, belterületi sírkertek. Ekkor létesül új helyen a temető a falu akkori szélén túl a község ma is használatos temetője.

1796-os írások alapján:
"Adánd. Magyar falu Somogy Vármegyében, birtokosai Perneszi, és más Uraságok, lakosai katolikusok, és reformátusok, fekszik Kiletihez, mellynek filiája nem messze. Igal mező Városától három és negyed mértföldnyire, határjának termésbéli tulajdonságai meglehetősek, legelője nagy, s szőlő hegye termékeny, fa helyett náddal élnek a lakosok, melly elegendő van határjában, jó tulajdonságaihoz képest első osztálybéli."

A Sió vízimalmainak és ezek gátjainak elbontása 1820-ban megkezdődött. 1812-ben Ádánd mezőváros több földesúr pompás lakóházáról nevezetes. Ebben az évben a helység országos vásárok tartására nyer kiváltságot.

Ádánd a Talliánok, az ősi Perneszi család helyébe lépett Csapodi(y)ak és a Nagy család birtoka. Kaposvár és Szőlősgyörök mellett a harmadik mezővárosa a megyének, 192 házban, 1410 lakossal.

A vasúti közlekedés 1906-ban indult meg. (A vaspályát a 3. kat. Felmérés még nem ábrázolja)

Az ádándi Csapody kastély történeti adatai
A központban, a Pernesziek régi, XVII. századi kastélya helyén 1820-27 között klasszicizáló későbarokk (copf) stílusban megépül a Csapody kastély. Ekkoriban épülhetett a Selyem majorhoz vezető út sarkán a Csapody uradalomhoz tartozó egykori kúria, a gazdatiszti ház is.

A róm. katolikus templom történeti adatai
Tallián család a betelepített katolikus vallású cselédség számára építtették a *barokk stílusú katolikus templomot, melyet 1747. június 24-én szenteltek fel.* A család ennek a sírkamrájába temetkezett. A hivek1813-ban állítják fel a katolikus templom kertjében a Nepomuki Szt. János szobrot, 1816-ban pedig az Immaculata kápolnát. 1828-ban.

Református templom történeti adatai
A református egyház anyakönyve 1734-ben kezdődik. Ekkor Hollósi István a község lelkipásztora. 1742-ben épül fel a község második református temploma a régi, vályogfalú imaház helyett – ezúttal fából. A református templomhoz 1767-ben fa torony (harangláb) épül. A fatemplomot 1778-ban újabb vályogfalú templom váltja fel.

A régi vályog imaház helyett, 1820-ban kezdték építeni az eredetileg fazsindelyes, barokk stílusú református templomot. 1816 júniusi látogatása után ezt írja a református templomról Bátori Gábor püspök: "A templom is, de kivált a torony romladozott." – Ám a mai templom 1825-ös megépüléséig még ez szolgálta a híveket. 1857-ben először a templomhajó tetejét bádogozzák, majd 1863-ban a toronysapka kap vörösréz borítást. 1886-ban egy tűzvészben teljesen leég az egész tetőzet és megsemmisül a toronyóra is. A község ádándi temploma szép stílusban épült, emeletes templom."

Az ádándi zsidóság történeti adatai

"Ádándon és környékén az 1800-as években már mintegy száz zsidó lakott, akik 1816. alapították meg a hitközséget Spitzer Dávid, Schwarc Kálmán és Kohn Jakab kezdeményezésére. Suszmann és Spitzer Vilmos voltak a hitközség első rabbijai, mindketten kiváló talmudisták. Az első elöljárók Spitzer Gábor, Ney Farkas és Kohn Éliás voltak, valamennyien gazdálkodók. A hitközség alakulásával körülbelül egyidejűleg létesült a Chevra Kadisa, melynek Neiser Sándor volt az elnöke. 1864-ben már megvolt a hitközség népiskolája, melyben kezdettől fogva magyar nyelven folyt a tanítás. Temető a mai Vörösmaty utca végén található.

2.5 TERMÉSZET, TÁJ, TÁJHASZNÁLAT, TELEPÜLÉS-SZERKEZETI ÖSSZEFÜGGÉSEK

Ádánd a Kis-Koppány kelet-nyugati irányú völgye mentén helyezkedik el, a völgy mindkét oldalára kiterjedve, jelentősebb mértékű települési felület az északi oldalon van.
A tájat a Somogyi dombság ÉK-i szélére jellemző enyhülő dombok és a Sió völgy síkvidéke határozza meg. A Kis-Koppány dombok közé szoruló völgye a torkolat felé mocsaras vidékké terebélyesedett, ez érintette a falu keleti határát. Az I. kat térkép ezt az állapotot mutatja.

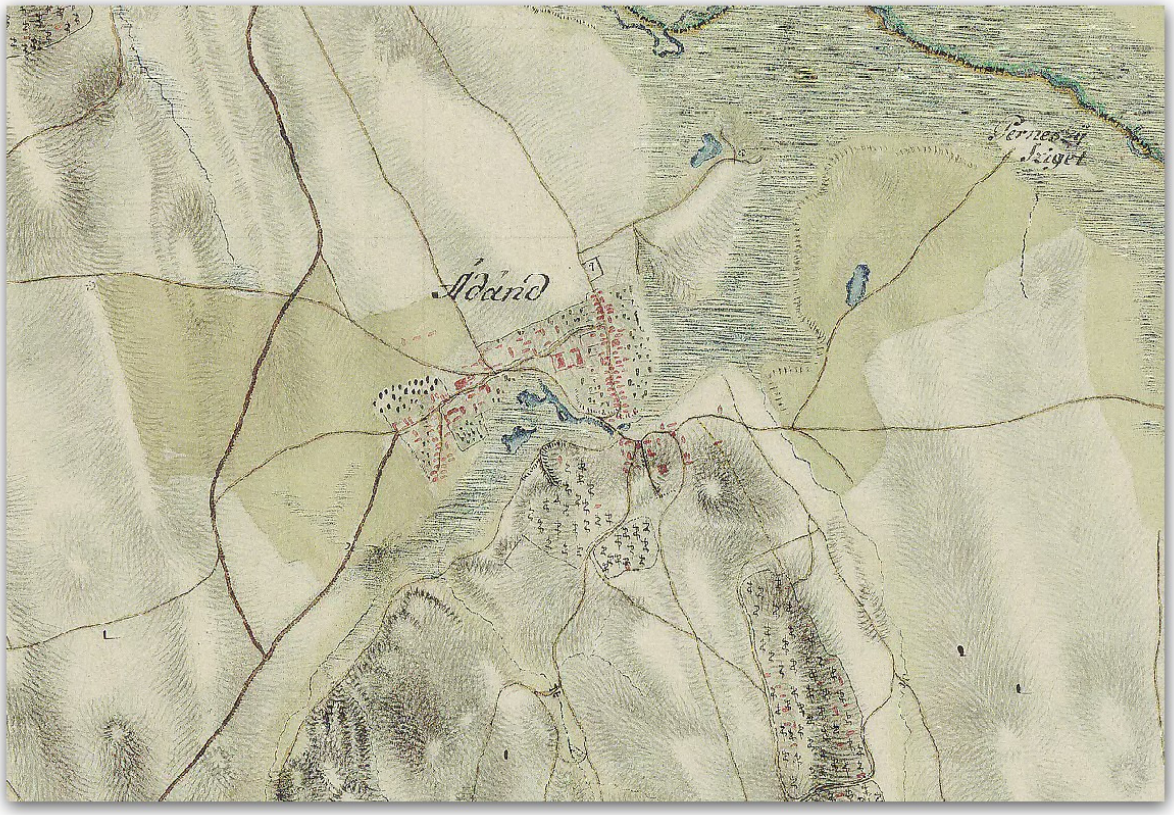

A Sió szabályozással együtt –már II. kat. térképen a Kis-Koppány is szabályozott hosszú egyenes nyomvonalú vízfolyássá vált.

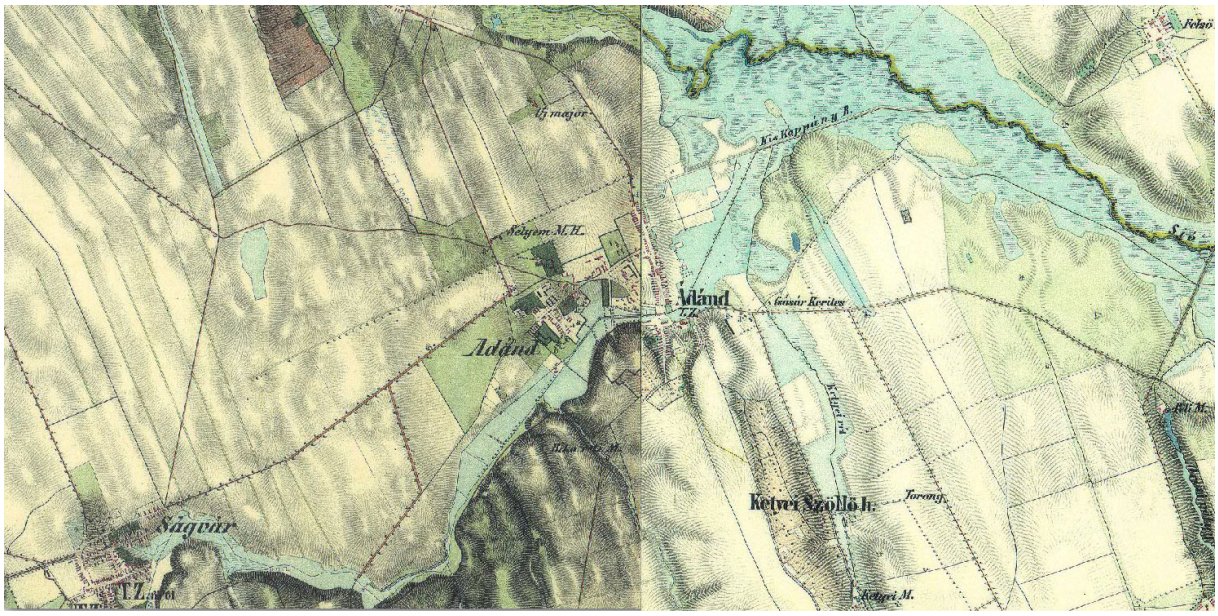

A tájhasználatra alapvetően a mezőgazdasági hasznosítás, földművelés volt jellemző, amely –különösen a szabályozások, lecsapolások után- a község belterületét szegélyező majorságokban válik jellemzővé. Az ádándi lakosok élete szorosan összefőződött a Sióval. A szabályozások előtt halászattal és ártéri gazdálkodással hasznosították e területet. A szabályozással azonban nemcsak a korábbi életmód szűnt meg, hanem fontos élőhelyek is eltűntek. Egyre nagyobb területek kerültek szántóföldi művelés alá. (Ruzsa, 1991)
Ádándnak három patakmalma, a Ketyei-malom, Bikaréti-malom és a Kis-Koppányon az Új (urasági) malom, illetve egy olajütőmalma is volt. (Ruzsa, 1991) Ádánd egyes részeinek korábbi hasznosítása: A Pusztatoronyi-dűlő területét cserfaerdő borította, majd később szántóföldi művelés folyt rajta. A Bikaréti-dűlő a község közös bikalegelője volt. Birsalmási-dűlőkön szőlőt és gyümölcsöt termesztettek, különösen birsalmát. A Lágy-rét és a Selyem-mező szénatermő területként funkcionált. (Ruzsa, 1991 és Pesty, 2001)
Ádánd löszfelszíne és természetföldrajzi adottságai kedveznek a gabonatermesztésnek, a vizek mentén az állattenyésztésnek, illetve a magasabb domboldalak a szőlőtermesztésnek.

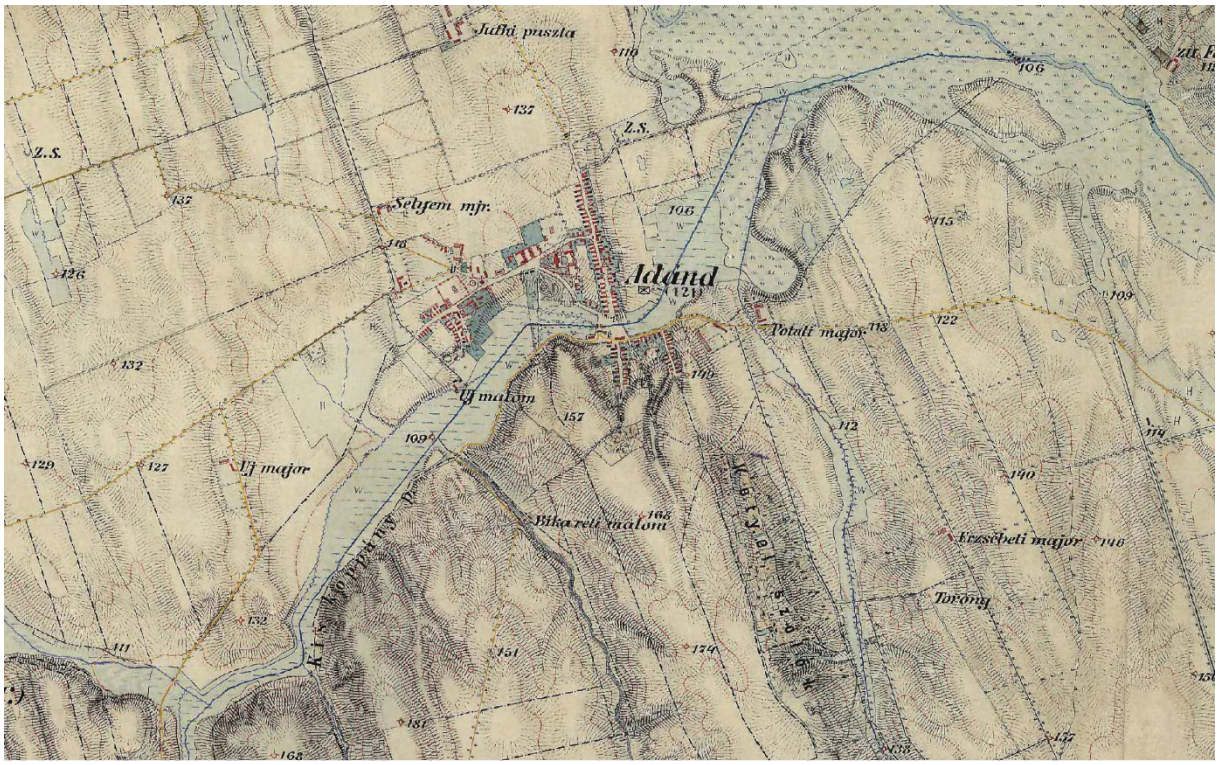

Ádánd mai területére a természetes élőhelyek csekély kiterjedése a jellemző. A külterület alig több mint 5%-a erdő és 80%-a fasor, erdősáv nélküli szántóterület!
Az ádándi külterületre a szántóföldi műveléssel hasznosított mezőgazdasági, kultúrtáj minősítést fogalmazhatjuk meg, amely tájhasználatban monokultúrás szántóföldi műveléssel – a klímaváltozás következtében – együtt járó sivatagosodás jelei egyértelműen felfedezhetőek.

Település-szerkezetben Ádánd a Balaton déli parti területéhez elég erősen csatlakozik: Siófoktól mind Kiliti - Ságvár, mind Szabadi irányából rendelkezett összekötő kapcsolattal, míg Somogy belsejébe Ságváron át Tab irányába vezet út-követve a Kis-Koppány völgyét. A Siófok-Mocsolád-Kaposvár vasútvonal 1904-ben kiépülve a község nyugati peremét érinti, keresztezi a Ságvár felé vezető utat (Vaskereszt dűlő), a MÁV kisállomás ebből leágazó bekötő útról kapott kapcsolatot.

2.6 TELEPÜLÉSKÉP, TELEPÜLÉS-SZERKEZET ÉS TERÜLETHASZNÁLAT

Értékvédelmi szempontból a történeti fejlődés fázisai adnak magyarázatot a településképre. Jelentékenyek elkülöníthetők a telkes jobbágyi-majd paraszti beépítések az uradalmi cseléd-zsellér településrészektől. Láthatóan elkülönülnek az uradalmi beépítési területek (kastélyok és gazdasági épületek).
A településképet alapvetően a hagyományos falusias formáció máig meghatározó: utcás keskeny, hosszú telken álló fésűs beépítésű oromzattal utcára néző parasztházak, ugyanez a jelleg, csak rövidebb parcellákon és kisebb léptékben látható cseléd-sorokon.
A középületek kiemelkednek ebből a településképből, nevezetesen a rk. templom és a ref. templom, plébániaház, paplak, az egykori iskola, továbbá a két kastély is. Jellemző a településképre, hogy az uradalmi gazdasági épületek (istállók, magtárak, tiszttartói lak) belefűződik a település szerkezetbe. A 19. század második felétől megjelennek az üzleti kisépületek és néhány polgárosodott jellegű, a kor ízlését

követő historikus homlokzatú épületek. Egy-két jelentősebb villa-jellegű épület is a hagyományos szövetbe beépült.

A település szerkezetet a történeti fejlődés során igénybe vett területi bővülések és minőségek határozzák meg, amelyek a 20. század folyamán összeértek és egységes faluszerkezetet hoztak létre, jóllehet a karakterbeli különbözőségek ma is megláthatók –ez adja a települési értékek egyik sajátosságát. A jellemzően utcás, elágazó (T formáció) település szerkezetében a régi majorsági területek újkori telekosztásával változás történt (pl. Selyem-major=Felszabadulás útja és az állomás körzete), amely a területhasználat szerves fejlődésének tudhatunk, mivel a gazdálkodási formák és területek jelentősen megváltoztak.

Történeti területhasználati szempontok az örökséget jelentősen befolyásolták. Különösen a lakóterületeken kívüli használat mutatja falu történeti nyomait. Ezért sajátságos a rk. katolikus templom (1747) nagyméretű kert területe, s az Árpád út túloldalán fekvő plébánia kiterjedt telke. Az egész a Tallián-majorság uradalmi cselédségének katolikus mivolta igényéhez készült, nem kis „ellensúly" szándékkal a régebbi és paraszti falurész református intézményei mellé. Megjegyzendő, hogy a református templom mai anyagi mivolta 1850-es években épült ki. A majorsági területhasználat beékelődött a jobbágy-paraszti Kossuth Lajos utca és a Széchenyi utca körzeti cselédsorok lakóterületei közé, úgy, hogy az árpád utca összekötő szakaszán vegyes lakó és uradalmi területhasználat is kialakult. Mára tönkretéve, de jelentős volt s Csapody kastély Kis-Koppányig lenyúló parkterülete, sokkal kisebb volt a Tallián kastély (ált. iskola része) kastélykert területe, jelentékeny parképítészetnek ott nincsenek nyomai.

ÁDÁND

TELEPÜLÉSI ÉRTÉK KARAKTER TERÜLETEK

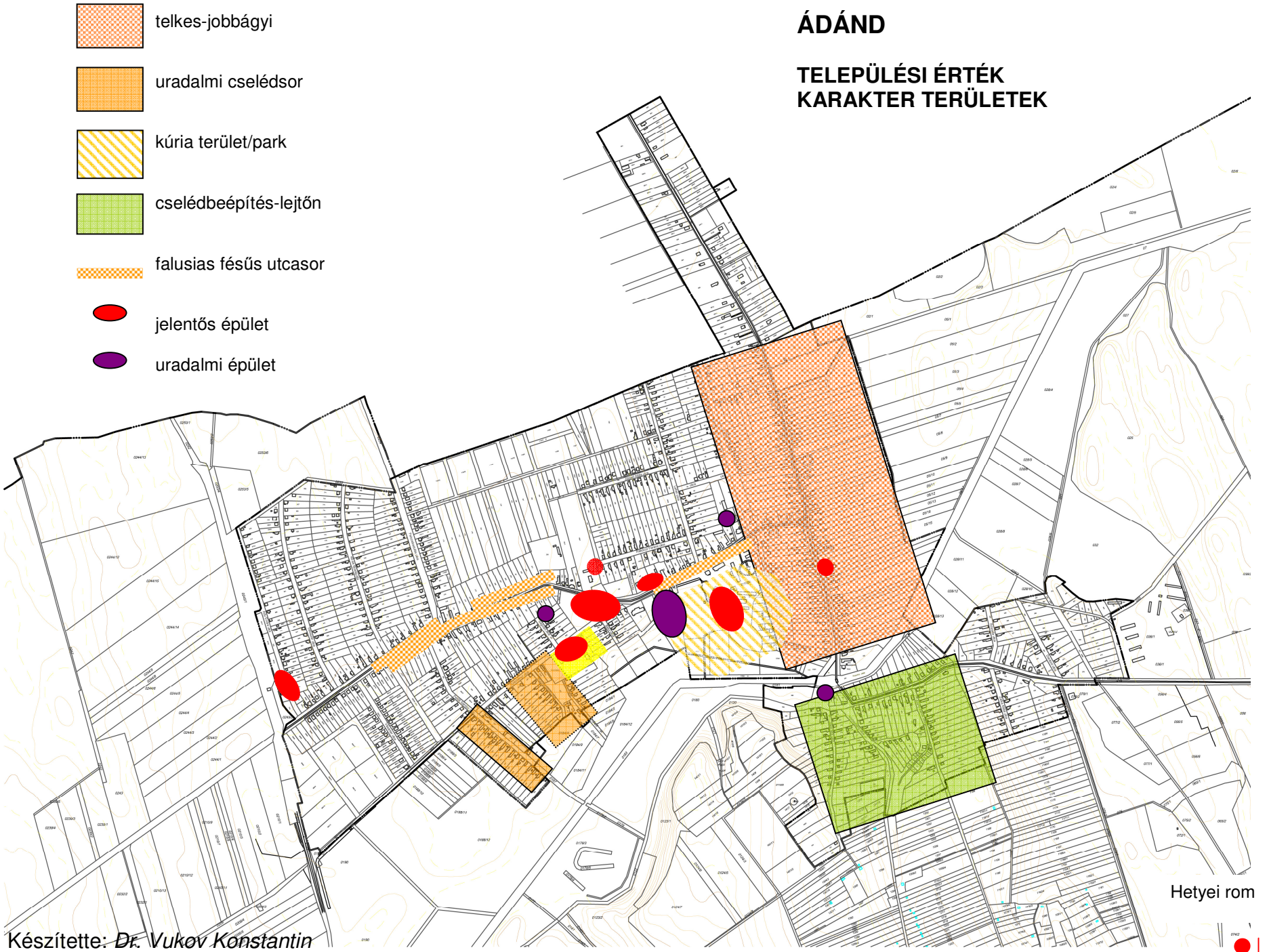

Készítette: *Dr. Vukov Konstantin*
okl. építészm, műemlékvéd. szakmérn., egy. docens
2012.02.

ÁDÁND az 1. katonai felmérésen 1780-84

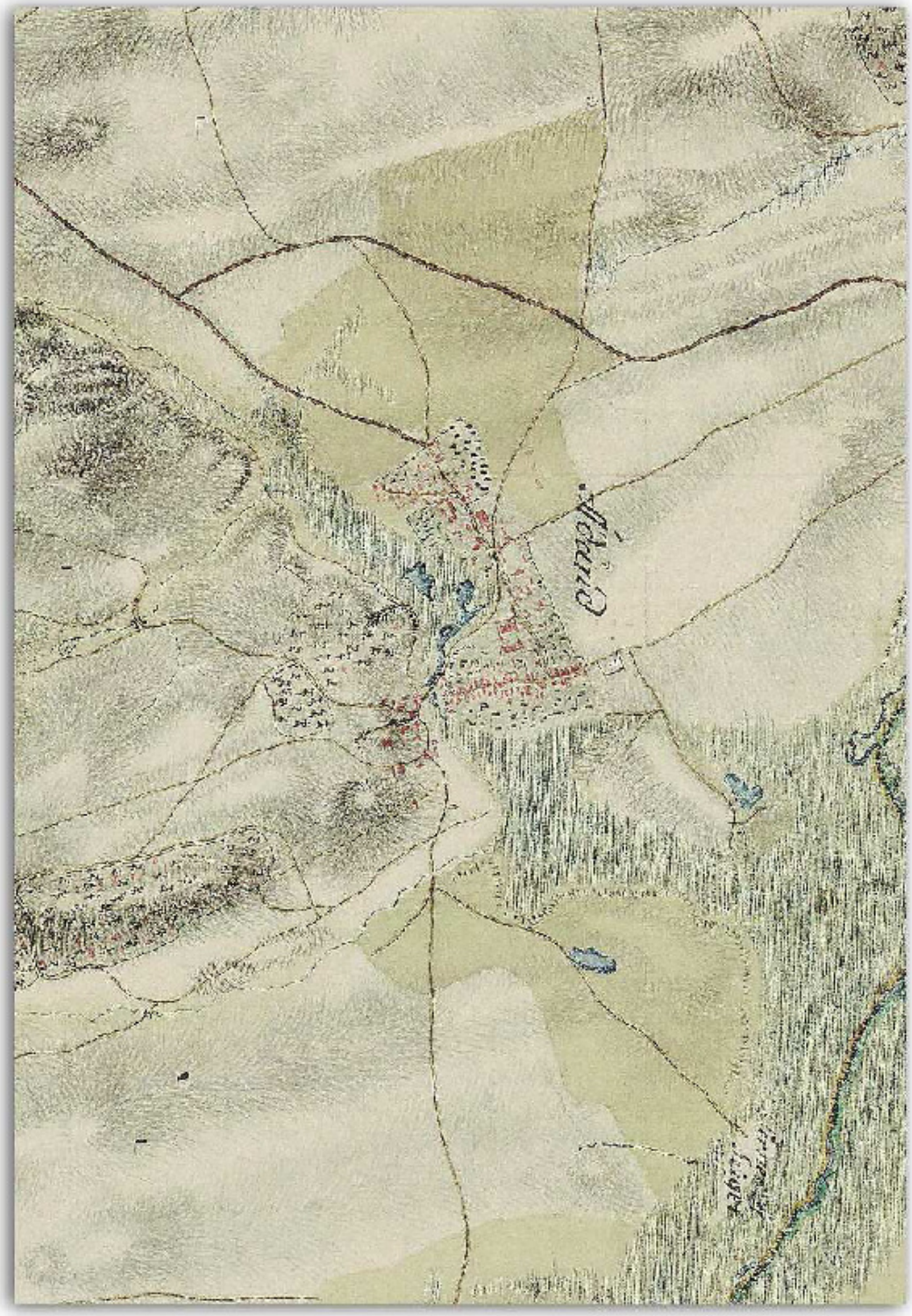

ÁDÁND BEÉPÍTETTSÉGE
AZ 1. KATONAI FELMÉRÉS SZERINT (1780-84)

LAKÓTERÜLET MAJORSÁG TEMPLOM, KASTÉLY

MOCSARAS TERÜLET

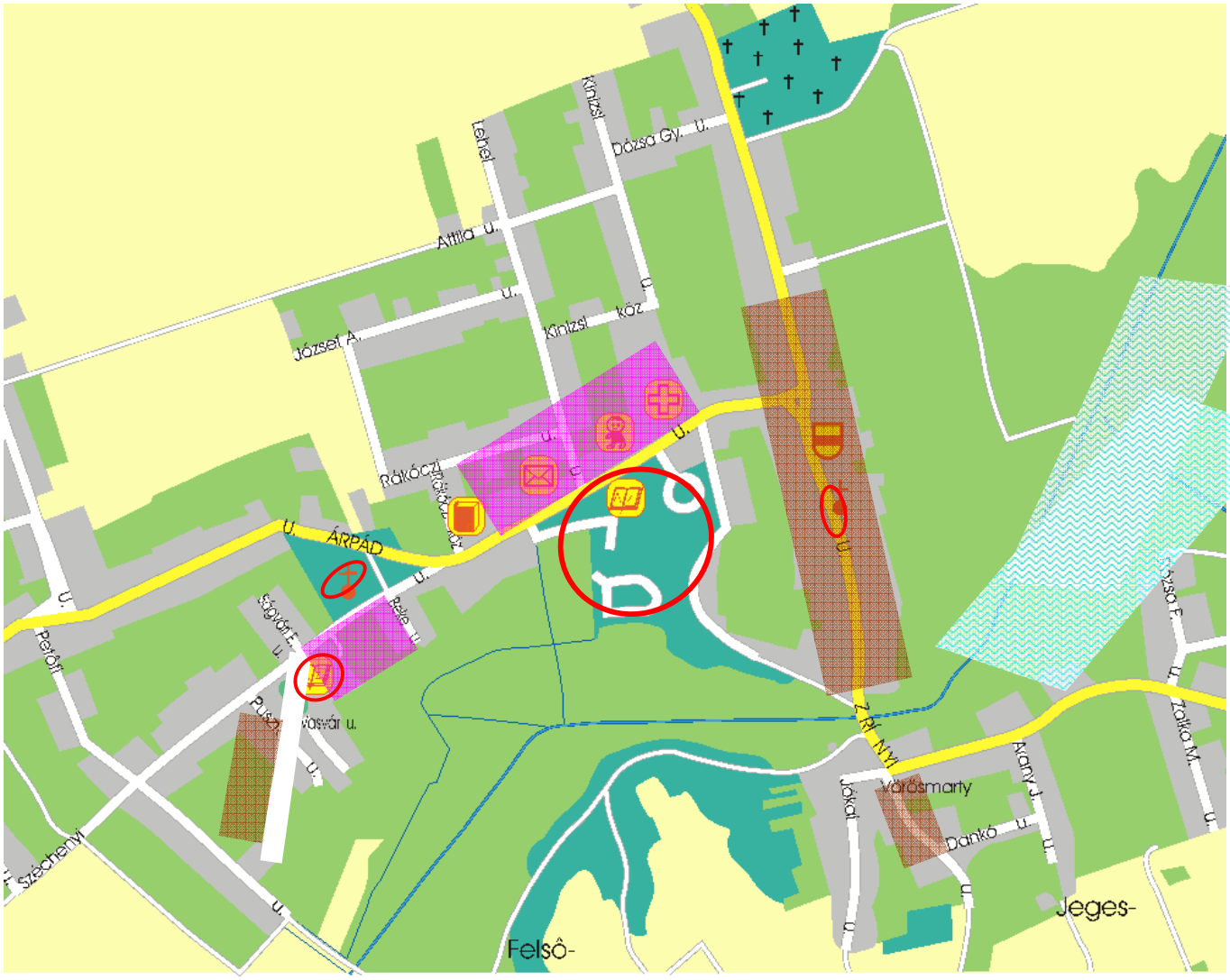

ÁDÁND a 2. katonai felmérésen (1819-1849)

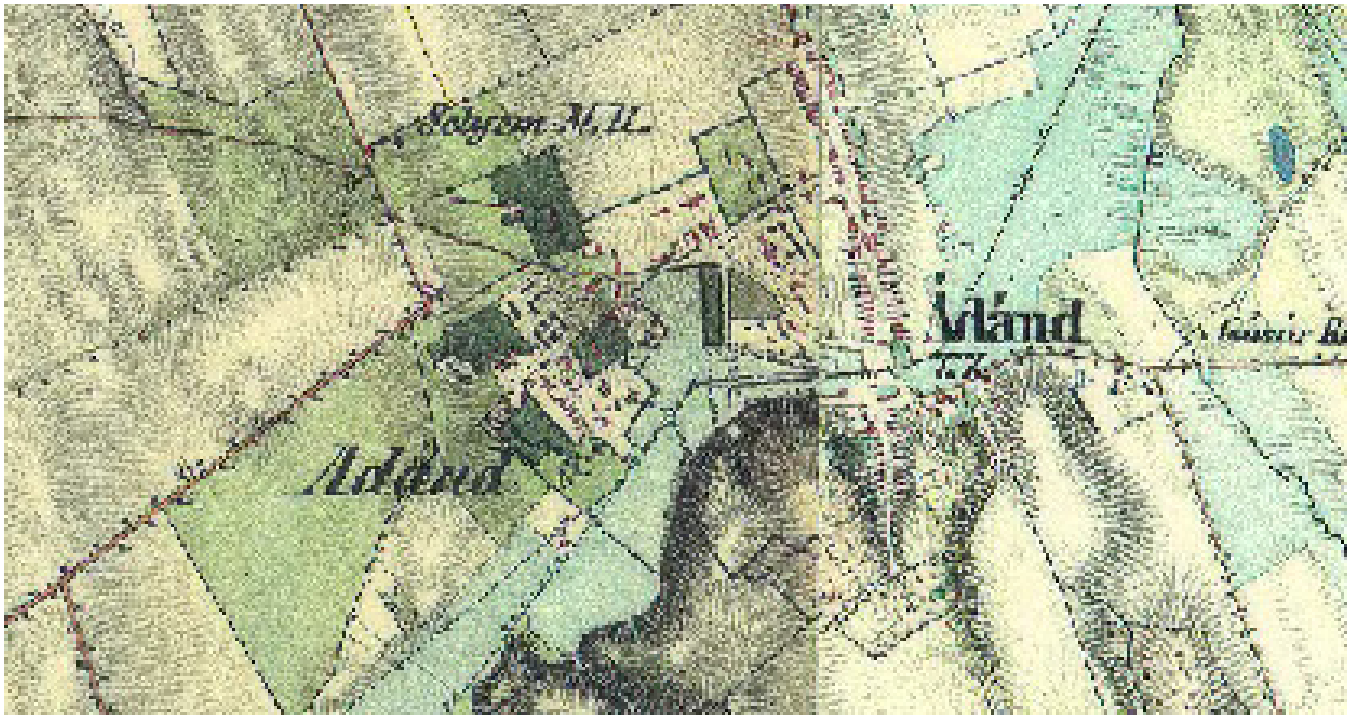

ÁDÁND BEÉPÍTÉETTESÉGE

A 2. KATONAI FELMÉRÉS SZERINT (1819-1849)

LAKÓTERÜLET MAJORSÁG TEMPLOM, KASTÉLY gémeskút

ÁDÁND a 3. katonai felmérésen 1860-1906

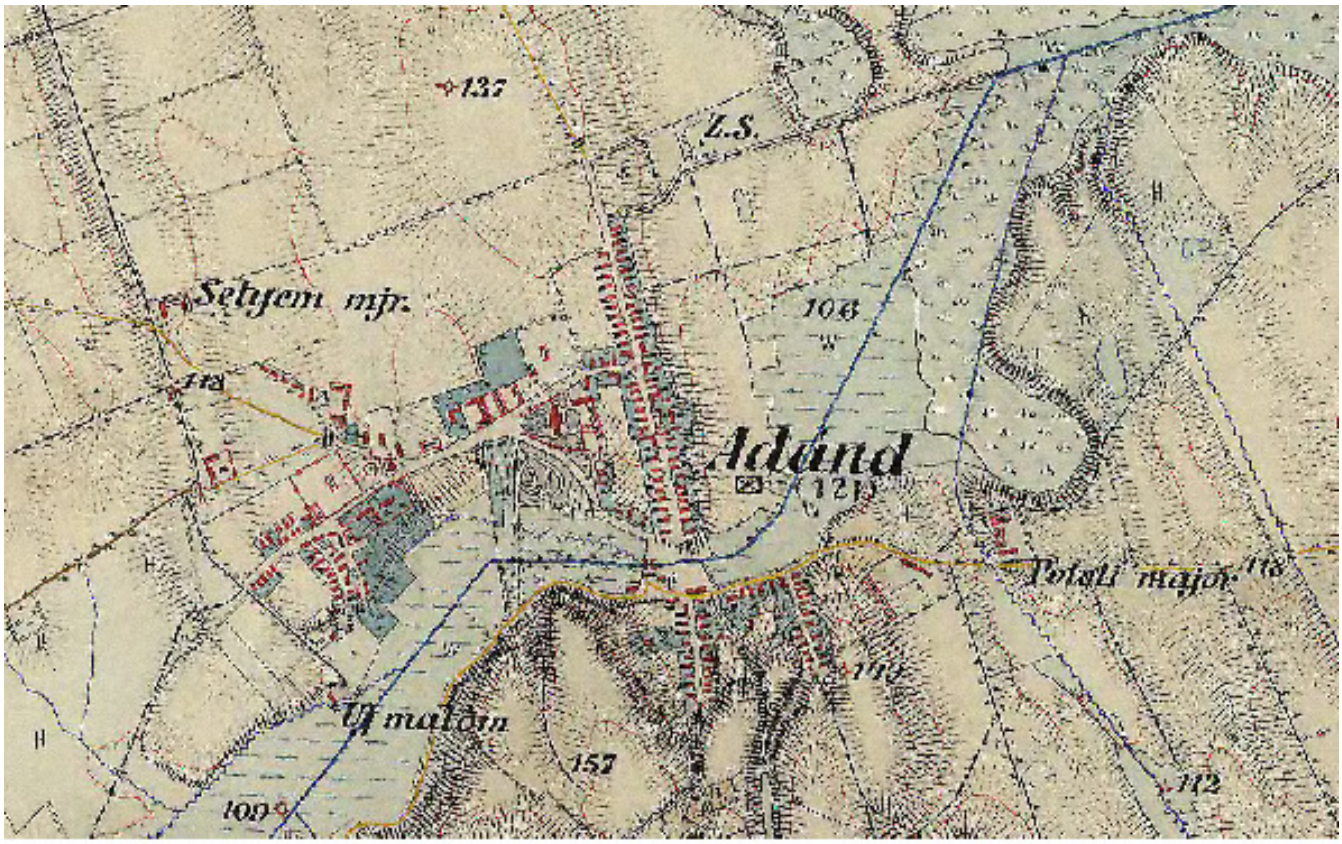

ÁDÁND BEÉPÍTÉETTESÉGE
A 3. KATONAI FELMÉRÉS SZERINT (1860-1906)

LAKÓTERÜLET MAJORSÁG TEMPLOM, KASTÉLY, KÁPOLNA

MALOM

2.7 TELEPÜLÉSKARAKTEREK, VÉDETTSÉGEK ÉS AZ ÖRÖKSÉGI ÉRTÉKEK

2.7.1 RÉGÉSZETI LELŐHELYEK ÁDÁND KÖZIGAZGATÁSI TERÜLETÉN

A Kötv 11.§-a szerint a régészeti lelőhelyek ex lege védettek, de régészeti érdekű területről is a régészeti örökség elemei csak feltárás keretében mozdíthatók el (Kötv 19.§ (1). A Kötv 22-23.§-a továbbá *A régészeti lelőhelyek feltárásának … részletes szabályairól szóló 18/2001 (X.18.) NKÖM rendelet* 14.§-a szerint a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket a földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal el kell kerülni. Ha a lelőhelyek elkerülése a földmunkával járó fejlesztés beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás másutt nem valósítható meg, *a beruházással veszélyeztetett régészeti lelőhelyeket előzetesen fel kell tárni.* A tervezett munkálatok kizárólag a feltárás befejezése után kezdődhetnek el. *A régészeti feltárások költségét annak kell fedezni, akinek érdekében a feltárás szükségessé vált.*

(Kötv 19.§ *(5) Az illetékes múzeum köteles a helyszínt, illetőleg a leleteket haladéktalanul megvizsgálni és a tevékenység folytatásának feltételeiről - a hozzá érkezett bejelentéstől számított - 24 órán belül írásban nyilatkozni, és a nyilatkozatot egyidejűleg a Hivatalnak is megküldeni.*

(6) Amennyiben az illetékes múzeum nyilatkozata alapján a további tevékenység a régészeti emléket, illetőleg az előkerült régészeti leletet nem veszélyezteti, az nyomban folytatható.

(7) Ha a múzeum nyilatkozata alapján a régészeti emlék vagy a lelet veszélyeztetése nélkül a tevékenység még részlegesen sem folytatható, a tevékenység jellege szerint illetékes hatóság köteles annak folytatását azonnali hatállyal megtiltani és legfeljebb 30 napra felfüggeszteni, és intézkedéséről a Hivatalt értesíteni.

(8) A múzeum köteles a mentő feltárást haladéktalanul megkezdeni, és folyamatosan - az
elvárható ütemben - végezni, az előkerült régészeti leletet ideiglenesen elhelyezni. A mentő feltáráshoz feltárási engedély nem szükséges.

(9) Ha a mentő feltárást nem lehet 30 nap alatt elvégezni, a Hivatal ideiglenesen védetté nyilváníthatja a földterületet. Ennek hiányában a munka folytatható.

25. § A mentő feltárást végző múzeum jogosult a leletmentésre fordított költségeinek megtérítésére, amennyiben az állam nem mond le javára a régészeti leletek tulajdonjogáról. A költségek iránti igényt a Hivatalhoz kell benyújtani.

26. § A korábban ismeretlen, régészeti nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhely, illetve lelet feltáráson kívüli felfedezőjét vagy bejelentőjét anyagi elismerésben kell részesíteni.”

A település közigazgatási határának régészeti öröksége alig ismert (A község jelenlegi területe 2952 ha, ebből belterülete: 291ha). Szisztematikus régészeti bejárás a területen nem volt, pedig ezáltal számos új adat kerülhet elő.

Jelen Örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarésze tartalmazza

- az ismert régészeti lelőhelyekre vonatkozó adatokat
- a fejlesztési területeken tervezett változtatások terepbejárást követő örökségvédelmi hatáselemzését

Munkánk során törekedtünk arra, hogy az Örökségvédelmi Hatástanulmány régészeti munkarészeként legalább részleges, a területfejlesztési koncepció által érintett területek régészeti felmérése, terepbejárása megtörténjen. Ezzel a módszerrel a szántóföldi művelés alatt lévő területeken jó eséllyel figyelhetőek meg az egykori települések nyomai. Ez a módszer igazán a késő őszi, illetve kora tavaszi vegetációmentes időszakban hatékony. Jellemzően tárcsázott tarlókon, illetve friss őszi gabonavetés sorközeiben tett megfigyelésekre támaszkodhatunk.

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal nyilvántartásában **jelenleg 8 azonosított** /szakmai adatszolgáltatás 2011. november/, és 3 azonosítatlan **régészeti lelőhely ismert Ádánd határából. A** 2012 márciusában végzett terepbejárás és adatgyűjtés során nyilvánvalóvá vált, hogy némely ismert lelőhely kiterjedésére vonatkozó adatok pontosíthatóak. Kiemelt figyelmet fordítottunk a belterületen ismert régészeti lelőhelyekről történő adatgyűjtésre, hiszen ezen lelőhelyek a tervezett szennyvízhálózat-kiépítés során külön figyelmet igényelnek.

A két alkalommal, 2011 őszén illetve 2012 márciusában végzett, településszerkezeti tervben foglalt területek és környékük felmérése során **3 új régészeti lelőhelyet regisztráltunk**, és korábbi irodalmi és adattári források alapján az igazgatási területen belül prediktív módszerek segítségével elvégeztük a régészeti érdekű terültek meghatározását. A modellezés során sikerült felvenni a kapcsolatot egy helyi kutatóval, aki a Somogy Megyei Múzeumokkal együttműködve már régóta kutatja a település határában egykor élt népek nyomait. Tekintettel arra, hogy adatai relevánsnak tűnnek (csak még nem kerültek a KÖH központi nyilvántartásába), ezért jelen örökségvédelmi hatástanulmány keretében feltűntettük ezeket az adatokat is, és érintettség esetén elvégeztük a hatáselemzést. **A KÖH nyilvántartás, saját terepbejárási adatok, illetve helyi adatközlő adatai alapján az Ádánd határából ismert régészeti lelőhelyek száma 24 darab[1].**

Ádánd bel- és külterületén ismert régészeti lelőhelyek részletes leírását az **9.3. számú melléklet** tartalmazza.

2.7.2 AZONOSÍTOTT RÉGÉSZETI LELŐHELYEK

A terepbejárás során az alábbi korábban ismert régészeti lelőhelyeket hitelesítettük:

- Ádánd 2. lelőhely - azonosító KÖH 19429 – Ketyei (Hetyei) templomrom
- Ádánd 5. lelőhely – azonosító KÖH 54679 – Szőlőhegy

[1] A KÖH központi nyilvántartása nem jelez Ádánd 7. lelőhely-et (valószínűleg más település határában fekszik), ezért nem szerepel jelen tanulmányban sem ez a lelőhelyszám.

- Ádánd 8. lelőhely – azonosító KÖH 57130 - Szigeti rét 1.

A terepbejárás során az alábbi új régészeti lelőhelyeket regisztráltuk:
- Ádánd 10. lelőhely – Kilátó
- Ádánd 11. lelőhely – Ketyei patak mente
- Ádánd 12. lelőhely – Hetyei templomtól ÉNy-ra
-

Helyi adatközlő adati alapján az alábbi régészeti lelőhelyeket jelöltük:
- Ádánd 13. lelőhely – Perneszy-sziget
- Ádánd 14. lelőhely – Református templom alatti domboldal
- Ádánd 15. lelőhely – Cross-pálya közelében
- Ádánd 16. lelőhely – Dömös völgy nyugati partja
- Ádánd 17. lelőhely – Birsalmás
- Ádánd 18. lelőhely – Kiskoppány-Jaba összefolyásától É-ra 2.
- Ádánd 19. lelőhely – Jaba patak mente 1.
- Ádánd 20. lelőhely – Jaba patak mente 2.
- Ádánd 21. lelőhely – Kiskoppány-Jaba összefolyásától D-re, Ságvári határszél
- Ádánd 22. lelőhely – Jeges-hegy északi végén
- Ádánd 23. lelőhely – a Kossuth Lajos utca református templom melletti szakaszán
  Ádánd 24. lelőhely – November 7. tsz karámjaitól délre
- Ádánd 25. lelőhely – Tómeder
-

A terepbejárás során az alábbi kiegészítéseket tettük az ismert régészeti lelőhelyekhez:

- Ádánd 2. lelőhely - azonosító KÖH 19429 – Ketyei (Hetyei) templomrom: A lelőhely kiterjedése nagyobb a KÖH nyilvántartásban jelöltnél. A templomrom környezetében több régészeti lelőhely található, a romtól közvetlenül délre középkori településnyomok is találhatók, ezen település déli határát a tárcsázott területet fedő finom porréteg miatt nem ikerült pontosabban körbehatárolni, főleg annak déli irányú kiterjedése kérdéses.

- Ádánd 5. lelőhely – azonosító KÖH 54679 – Szőlőhegy: A lelőhely kiterjedése nagyobb a KÖH nyilvántartásban jelöltnél.

- Ádánd 8. lelőhely – azonosító KÖH 57130 - Szigeti rét 1.
A lelőhely kiterjedése jóval nagyobb a KÖH nyilvántartásban jelöltnél. Több korszakban lakott, nagy kiterjedésű lelőhely.

2.7.3 RÉGÉSZETI ÉRDEKŰ TERÜLETEK ÁDÁND KÖZIGAZGATÁSI HATÁRÁBAN

A *kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény* (Kötv.) 11. § alapján, a **régészeti lelőhelyek általános védelmet élveznek. A védelemre irányuló intézkedéseknek** elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük (Kötv. 10. § (2) bek). Ezért a földmunkával járó fejlesztésekkel a régészeti lelőhelyeket lehetőség szerint el kell kerülni (Kötv. 19. § (1) bek) (ld. 1-4, 9.7. melléklet).

Azonban a Kötv. 22. § szerint: „(1) Ha a régészeti lelőhely elkerülése a fejlesztések, beruházások költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a fejlesztés, beruházás másutt nem valósítható meg, a veszélyeztetett régészeti lelőhelyeket előzetesen fel kell tárni (a továbbiakban: megelőző feltárás).
Régészeti érdekű terület a Kötv. 7. § 17. pontja szerint „valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető."
A Kötv. 19. § (2) szerint: „A régészeti örökség elemei a régészeti érdekű területekről vagy a régészeti lelőhelyről csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el."

A régészeti örökség védelme érdekében ezért minden esetben különös gonddal kell eljárni az építési és művelési ág változási engedélyek kiadásakor, mivel *bármilyen, a föld felszíne alá mélyedő kivitelezési munkával a régészeti örökség elemei pusztulhatnak el*.

Ádánd kedvező természeti adottságainak köszönheti, hogy évezredes település. A tájat a Somogyi dombság ÉK-i szélére jellemző enyhülő dombok és a Sió völgy síkvidéke határozza meg. A Kis-Koppány dombok közé szoruló völgye a torkolat felé mocsaras vidékké terebélyesedett, ez érintette a falu keleti határát. Ádánd belterülete a Kis-Koppány kelet-nyugati irányú völgye mentén helyezkedik el, a völgy mindkét oldalára kiterjedve. A Kis-Koppány és a Sió összefolyásának közelében egykor kiterjedt mocsarak voltak, melyek közelébe települtek a legkorábbi földművelők letelepedésétől. A gyűjtögető és legeltető életmódhoz is jó lehetőséget kínált a kitűnő mezőgazdasági talajok megléte, illetve stratégiai szempontból is jelentős volt löszhátak síkság fölé magasodó jellege, ahonnan a Balaton medencéjéig adott a láthatóság (amit jól bizonyítanak a középső bronzkori településnyomok a dombság peremén).

A középkortól Ádánd jelentősége a Ságvár-Enying útvonalra eső híd létének is köszönhető, mely által adott volt a Kis-Koppány és Sió mocsaras vidékein való közlekedés.

A község mai területén és közvetlen környékén számos olyan lelet került elő, amely hosszú és jelentős történelmi múltra enged következtetni.

Bár az érintett közigazgatási terület teljes egészének bejárására nincs lehetőség, felhívjuk a figyelmet arra, hogy a területrendezések során *bárhol kerülhetnek elő eddig nem ismert régészeti lelőhelyek.* **Minden beruházás, földmunka alkalmával fokozottan figyelni kell az esetlegesen előkerülő leletekre.**

Régészeti érdekű területnek minősül minden (egykori) természetes vízfolyás árterét kísérő dombhát, kiemelten a Kis-Koppány mentén húzódó területek, melyek összegyűjtötték a löszhátakba bevágódott patakok vizét. Jelen településrendezési és szabályozási terv örökségvédelmi munkarészeként nem volt lehetőség minden fekvése alapján régészeti érdekű terület bejárására. A térszínből kiemelkedő magasabb pontokon valószínűsíthető hosszabb idejű megtelepedés. Tény, hogy Ádánd határában is van néhány olyan lelőhely, amelynél egyetlen földrajzi területen

több korszakban is megtelepedett az ember, s több kultúra emlékanyaga is megtalálható (pl. Ádánd 8, Ádánd 13. lelőhely). A jelenség logikus, mivel a környezeti adottságok függvényében mindig az emberi megtelepedésre legalkalmasabb helyet választották ki. Az időszakos hajlékok beazonosítása a terepen viszont nagyon nehézkes.

További régészeti érdekű adatként értékelhetőek a mai Ádánd környéki egykori középkori faluhelyek (a történeti források áttekintését a www.adand.hu tepelülési honlaprol idézzük):
Ádánd környékén több elpusztult község fekszik, melyek közül a legjelentősebb Hetye lehetett. Neve 1082-ben Predium Kexa alakban fordul elő a veszprémi káptalan birtokai között. 1343-ban a templom patrocíniumát (Szt. János) is megemlítik. Ádánd község határában máig áll impozáns, középkori téglatemplomának háromszintes tornya a csatlakozó templomrész falcsonkjaival. A torony a legfelső szint kivételével román kori, befalazott ikerablakokkal, nyugati oldalán félköríves ablakkal, felette hangréssel. A legfelső szint kőkeretes ablakai alapján gótikus. A torony keleti falán az egykori karzat boltozatának íve látszik. A torony egyik oldalán gótikus támpillérroncs található rézsűs fedéssel. A templomot temető veszi körül. 1888-ban Szabó István régész folytatott itt ásatásokat. Az előkerült leletek (néhány edény, patkó, csat, kés, egy kis ezüstérem) a Nemzeti Múzeum gyűjteményébe kerültek. A török korban pusztult el.

Ádándot 1265-ben említik első ízben a források. 1356-ban Jut falu hetivásárát, amelyet hétfői napon tartottak, átvitték Wyadonba (Újádánd). 1374-ben Szent László monostorát (egyházát) említik. Luxemburgi Zsigmond 1412-ben kelt adománylevelében az Ádánd melletti Sió-hídra vámkiváltságot adott.

Ugyancsak Ádánd mai területén feküdt a középkori Pösze település, melyet először 1269-ben említenek az oklevelek. 1343. március 16-án Pösze birtok felosztása kapcsán Keresztelő Szt. János tiszteletére szentelt kőegyházáról is értesülünk (Pesze in qua ecclesia beati Johannis Baptiste foret constructa… predicta lapidea ecclesia). 1344. november 5-én ismét megemlítik a templomát (in qua ecclesia in honore Beati Johannis Baptiste extitit constructa). A falu a mai Ádándtól nyugatra, Ságvár közelében állt.

Kisfalud: 1229-től említik a települést; 1279-ben a fehérvári káptalan és nemesek bírják. A pápai tizedjegyzék alapján a somogyi főesperességhez tartozott, papja, Mátyás 50 kis dénárt fizetett. A középkori falu és temploma Ságvár közelében, attól délre feküdt.

Éliás falut 1265-67-ben Villa Elyas néven említik. A XIV. század első felében plébániás helyként szerepel. A település pontos helyét sajnos nem ismerjük.

1082-ben I. László király összeíratja és megerősíti a veszprémi káptalan birtokait. Az összeírás Hetye és Éliás falvak mellett tartalmaz egy Sövény nevű kisebb települést,

esetleg majort is, amelyet későbbi oklevelek is említenek (Terra Suwen). Sövény a Sió partján, Jut közelében lehetett.

2.7.4 TERMÉSZETVÉDELEM

A Páneurópai Ökológiai Hálózat részeként hazánkban a Nemzeti Ökológiai Hálózat területeinek kijelölést elemei:

- Magterületek: természetes és féltermészetes, Európára jellemző és európai jelentőségő területek, európai jelentőségű fajok, populációk élőhelyei
- Ökológiai folyosó: a vándorló fajok mozgását, az egyes élőhelyek közötti genetikai és térbeli kapcsolat fenntartását szolgálja
- Puffer terület: kialakításának célja a negatív hatások csökkentése, a tényleges magterület/folyosó méretének növelése, a magterület alakjának (kerület:terület arány) javítása. (Arndtné, 2008)

Ádánd területén az illetékes természetvédelmi hatóság a Balaton-felvidéki Nemzeti Park nyilvántartása szerint nincs kijelölt országosan védett terület.
A természetvédelem sajátos rendszere következtében – bár ahogy említettük országosan védett természeti terület nem található – van Natura 2000, azaz európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű terület. A szőlőhegy meredeken leszakadó északi peremét sorolták a Natura 2000-es területek közé. Így Ádándot érinti az Ádándi-Felsőhegy elnevezésű kiemelt jelentőségű különleges természet-megőrzési terület (kódszám: HUDD 20038).
Az érintett földrészletek: 0123/1a, 1b; 0123/2a, 2b; 0140/1; 0141 hrsz-ú telkek.

A Natura 2000-es területeken kívül a Nemzeti Ökológiai Hálózatba tartoznak:
Magterületként az említett dombhát peremletörései: a 0140/1; 014; 0123/1-2 hrsz-ú területek – azaz a Natura 2000-be sorolt telkek – (Balaton-felvidéki Nemzeti Park adatszolgáltatása).

Ökológiai folyosóként funkciónál a Potoli-vízfolyás mentén végighúzódó nádas és kaszálóterület, a Kis-Koppány patak mente, illetve a Kis-Koppány bal oldalán Dömösvölgy és a Fehér-hegy:
0193; 0195; 0197/1-2; 0200/4; 0201; 0202/1-2; 0203/5 (részleges); 0203/4; 0204; 0199; 0205; 0206/2 (részleges); 0206/9 (részleges); 0120; 0134/2; 0135; 0138; 0140/2; 0143; 0144/1;0147/1-2 (részleges); 0161; 0162; 0163; 0164; 0165; 0166; 0167; 0168; 0169; 0170; 0171; 0172; 0173; 0174; 0176/1-2; 0177; 0178/2-3; 0179; 0180; 0181; 0183; 0184/12; 02/2;025a; 032; 045 (részleges); 056/4; 056/5; 056/6; 060; 065/1-2; 066/2; 067/1-2; 069; 070; 071; 072/1-2; 074/1-2; 075/1-2; 076; 077/1-2; 078/1-2; 080/1-2; 081; 085; 086; 087; 088; 089; 090; 094 (részleges); 098/3-4 hrsz-ú telkek.

Ádánd község nem rendelkezik országos jelentőségű védett természeti értékkel vagy területtel. A Csapody-kastély parkjában, illetve az előtte lévő gesztenyefasoron tábla hirdeti, hogy helyi jelentőségű természetvédelmi területről van szó, azonban erről jogerős határozat nincs. A BfNPI egyik munkatársának közlése szerint az Ádándi

Felső-hegy SCI egyetlen jelölő élőhelye a 6240-es számú szubpannon sztyepprét. Más jelölő élőhely/faj nincs. A terület nem rendelkezik ex lege értékkel sem.

A településrendezési tervben e területeket az értéküknek megfelelően kell szabályozni és a Helyi Építési Szabályzat (HÉSZ) előírásaival is szigorúan védeni szükséges a fennmaradásuk.

Az egyedi tájértékekre vonatkozó dokumentáció csatoltan része az örökségvédelmi munkarésznek.

2.7.5 TÁJKÉPVÉDELEM

Ádánd területén a Balaton-törvény nem jelöl tájképvédelmi területet. Ugyanakkor a változatos adottságok patakvölgyek, magas dombhátak, egy szelíden hajló, sajátos szépségű tájra emlékeztetnek, ahová vissza kell telepíteni a fás növényzetet és a kertészeti kultúrát.

2.7.6 ÁLTALÁNOS TÁJVÉDELEM

A biodiverzitás védelme, az ökológiai hálózat folytonosságának kialakítása, valamint a kedvező tájszerkezet létrehozása céljából a jelentősebb földutak mellett, valamint a patakvölgyekben fasorok, erdősávok létesítése szükséges. Az erdőterületek, fasorok, erdősávok, gyepes területek, vízfelületek összefüggő – az élővilág és a tájkép gazdagodását előidéző – hálózatát kell kialakítani.

2.7.7 ÉPÍTETT KÖRNYEZET ÉS ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKVIZSGÁLAT

Országos védelem:
A 2001 évi LXIV törvény és felhatalmazása által védett KÖH hivatalos műemlék jegyzékében szereplő örökségi elemek, ingatlanok.

Építészeti műemlékek: Somogy megye műemlékjegyzéke 2001. december
Kulturális Örökségvédelmi Hivatal – Nyilvántartási és Tudományos Igazgatóság
(az adatok revízió alatt!)

M II 4559 **Ádánd**
Árpád u., hrsz: 581
R.k. templom, barokk, 1747. Teljes berendezése barokk, 18. sz.

M III 8672 **Ádánd**
Árpád u. 4., hrsz: 571
Szakiskola, volt Csapody-kastély, 18. sz. Átalakítva.

M III 4557 **Ádánd**
Árpád u. 8. kertben, hrsz: 581
Nepomuki Szt. János-szobor a templomkertben, késő barokk, 1813.

M III 4558 **Ádánd**
Árpád u. 8. kertben, hrsz: 579
Immaculata-szobor a r.k. templom kertjében. Klasszicista, 1816.

M III 4560 **Ádánd** (Külterület)
Hetye dűlő, hrsz: 083/2
Templomrom, román stílusú, gótikus hozzáépítéssel.

M III 4561 **Ádánd**
Kossuth u. 58., hrsz: 301
Ref. templom, klasszicizáló késő barokk, 1828. Megújítva 1886-ban.
Berendezés:
szószék, Mózes-szék, padok, 19. sz. első fele.

Műemléki környezet: A védetté nyilvánított műemlékkel vagy műemléki jelentőségű területtel közvetlenül határos ingatlanok, a közterületrészek és a közterületrészekkel határos ingatlanok – a törvény erejénél fogva – *műemléki környezet*nek minősülnek.

Helyi védelem:
Önkormányzati rendelettel védve: jóváhagyandó Helyi Építési Szabályzat (HÉSZ, benne értékvédelmi rendeleti munkarész)

A helyi védelem fajtái:
1. Egyedi védelem
2. Területi védelem
2.1. Fokozottan védett utcakép
2.2. Utcakép karakter

Az egyedi védelemre vonatkozó dokumentáció -listás szerkesztésben- csatoltan része az örökségvédelmi munkarésznek.

2.8 TERÜLETHASZNÁLATI ÉS TERÜLETI ÁLLAPOT A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG ÖSSZEFÜGGÉSRENDSZERÉBEN

Általánosan megállapítható, hogy Ádánd területhasználati állapota nem akadályozza a kulturális örökség, az épített örökségi értékek védelmének és a települési értékvédelem végrehajthatóságát. Sokkal jelentősebb a használati állapot, amely szempontból a használaton kívüliség, funkció nélküliség a legjelentősebb, ezen kívül a korábbi destruktív használat felszámolása és sebeinek begyógyítása-rehabilitációja: Csapody-kastély és területe.

- használaton kívüliek: Csapody lóistálló (Árpád u.), Csapody-magtár (Kinizsi köz). Tallián magtár (Ságvári u.), rk. plébániaépület, Orvosi rendelő-gyógyszertár ép.
- rossz korábbi használat öröksége: Csapody-kastély melléképülete, kastélypark
- még fenntartott v. megfelelően hasznosított: Tallián kúria (iskola), Csapody uradalom intézőkúria (Felszabadulás u. Faipari)

- jól hasznosított: Csapody uradalmi kocsiszín (Árpád u. 31.–községi könyvtár és kultúrház)

3. VÁLTOZTATÁSI SZÁNDÉKOK

A jelenlegi településhálózati és tájhasználati módokhoz képest nem tervezett jelentős változás. A Kis-Koppány völgy és a Balaton közelség egyrészt a kerékpár- és lovastúra útvonalak kijelölésével, falusi turizmus harmonikusan fejlesztendő. A korábban létesített rali-cross pálya nem üzemelhet tovább, felhagyottságán változtatni kell.
Az új lakóterület kijelölése a hagyományos települési szövet jelentékeny befolyásolása nélkül a korábbak szerves folytatásaként az északi (v. Selyem) majorsági területeken folytatható.

Ádánd viszonylag kedvező társadalmi, gazdasági, közlekedési adottságokkal rendelkezik. Az elvándorlás kevésbé jellemző, a népességszám stagnálása, illetve igen csekély mértékű növekedése elsősorban a bevándorlásból adódik. Ennek ellenére az elvándorlás csökkentése, a fiatalok megtartása, különböző letelepedési támogatások biztosítása és munkahelyek, gazdasági telephelyek létesítése fontos a település fejlődése, erősödése szempontjából.

3.4 EGYEDI TÁJÉRTÉK

A tájértékek listája sohasem végleges, mivel a táj egy dinamikusan változó egység, amelyben az élőhelyek átalakulhatnak olyan hatások miatt, amelyeket még akkor sem tudunk megvédeni, ha azokat védelem alá vesszük. Az idő elteltével estlegesen egyes értékek elpusztulnak, vagy a korábban értékesnek nem mondható objektumok válnak értékessé.

3.5 TELEPÜLÉSI ÉRTÉKVÉDELEM

Változtatást a települési értékvédelem szempontjából az jelenti, hogy a hagyományosan történetileg kialakult területrészek többfokozatú védelmet kapnak, az egyedi védelemtől az utcakarakter védelemig (Kossuth u. Petőfi u., Jókai u., Vörösmarty u., Arany J. u.). A hosszú, keskeny telekméretek megőrzendők a karaktervédelmi területeken (Kossuth Lajos utca keleti oldal, Petőfi u. Ny-i oldal)
Hatékony változtatást igényelnek a település kastélyainak és környezetének hasznosítási és környezet megújítási programjai. A Csapody-kastély újrahasznosítása és a kastélypart területének kitisztítása elengedhetetlen.
A katolikus templom templomkert zöldterületi és szabadtérépítészeti rendezése szükséges.

3.6 EGYEDI TELEPÜLÉSI ÉRTÉKEK

Egyedi települési értékekkel kapcsolatos változtatási szándékok:

- Az egyes helyi védettségre javasolt ingatlanokon belüli egyedi fejlesztési lehetőségek bemutatása kerül helyi szabályozásba
- A templomkerttel szomszédos elhagyatott plébániaépület újrahasznosítása, a plébánia-birtokon kialakított sportpálya funkciójához kapcsolhatóan, amennyiben egyházi funkciót nem képes továbbra betölteni.
- Kiürített középületek újrahasznosítása (Orvosi rendelő, ref. parókia)
- A felhagyott majorsági gazdasági épületek újrahasznosítása, már nem az eredeti funkcióval (pl. új: kereskedelem, vendéglátás). Megcélozható a lovas turizmus kiszolgálása a Csapody-istálló újrahasznosításával. Továbbá a régi szatócsbolt és ház megnyitása (Kossuth L. u 76-78.)
- A régi szeszfőzde, mint jellegzetes falusi üzemi középület festői elhelyezkedéséből adódóan a Kis-Koppány völgyi és Balaton-környéki kerékpáros túrizmus pihenőhelyeként használandó
- A területi és egyedi védelemhez kapcsolódó kert- és szabadtérépítészeti fejlesztések (kiemelve: Tallián-kúria-iskola, templomkert, plébániaház és sportterület, Csapody-istálló környezete)
- Külterületen a jelentős Hetyei rom turisztikai bekapcsolása, megközelíthetőségének biztosítása
- Az új temető a 18. század végén kialakított helyén szanálással működik, három régi sírkő megőrzésével. A Vörösmatry u. felső végén fekvő izr. temető területe a hagyomány alapján sérthetetlen, fenntartását az önkormányzat végzi.

3.7 RÉGÉSZETI VONATKOZÁSÚ VÁLTOZTATÁSI SZÁNDÉKOK

3.7.1 TERÜLETFELHASZNÁLÁS

Ádánd területén több földmunkával, közműkiépítéssel járó beruházást vázol a község településszerkezeti terve. Területfelhasználási egységenként tárgyaljuk a régészeti örökség érintettségét, és mellékelünk egy áttekintő táblázatot is a fejlesztési területekre vonatkozóan (9.8. melléklet).
A 2012 tavaszán végzett terepszemle alapján régészeti szempontból az alábbi megállapításokat tehetjük:

3.7.2 MÓDOSÍTÁSI HELYSZÍNEK ISMERTETÉSE ÉS RÉGÉSZETI-ÖRÖKSÉGVÉDELMI VONATKOZÁSAIK

Lakóterületkijelölés I.

érintett terület: Attila utca - Árpád utca - Felszabadulás utca közötti területen

- jelenleg szántóföldi művelés alatt álló terület, terepbejárásunk alkalmával régészeti lelőhelyet nem találtunk
- Javaslat: közműfektetési munkák és a kapcsolódó úthálózat kialakítása során a földmunkákat figyelemmel kell kísérni. Lelet, vagy régészeti jelenség

előkerülésekor a 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelettel /a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól/ 2001. évi LXIV. szerint kell eljárni.

Lakóterületkijelölés II.
érintett hrsz: 0188/3-9-ig

- jelenleg szántóföldi művelés alatt álló terület, nincs tudomásunk régészeti lelőhelyről, viszont viszonylag hozzá közel található az általunk Ádánd 15-ként jelölt terület, ahol település és temető nyomai is előkerültek
- Javaslat: közműfektetési munkák és a kapcsolódó úthálózat kialakítása során a földmunkákat kiemelt figyelemmel kell kísérni. Lelet, vagy régészeti jelenség előkerülésekor a 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelettel /a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól/ 2001. évi LXIV. szerint kell eljárni.

Gazdasági funkciójú terület
érintett hrsz: a telekvégek vonalától a vasútig a 0188/10-12 és a 01900188/10-12 és a 0190 egy része

- jelenleg szántóföldi művelés alatt álló terület, nincs tudomásunk régészeti lelőhelyről, viszont viszonylag hozzá közel található az általunk Ádánd 15-ként jelölt terület, ahol település és temető nyomai is előkerültek
- Javaslat: közműfektetési munkák és a kapcsolódó úthálózat kialakítása során a földmunkákat kiemelt figyelemmel kell kísérni. Lelet, vagy régészeti jelenség előkerülésekor a 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelettel /a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól/ 2001. évi LXIV. szerint kell eljárni.

turisztikai övezet – Kilátó

- területén bronzkori – Kisapostagi kultúra telepe található
- Javaslat: Megelőző feltárás

turisztikai övezet – Hetye romtemplom

- területén templomrom és templom körüli temető, közvetlen közelében középkori településnyom
- Javaslat:
- külön tervdokumentáció készítése - statikai alátámasztó vizsgálattal a műemlék állagmegóvása, esetleg lefedési lehetőségének megvizsgálásával;
- javasolt a meglévő rablógödrök betemetése;
- a kimozdított kváderkövek átmeneti deponálása;
- az elszántott területek visszagyepesítése,

- Földmunka csak régészeti felügyelettel végezhető, a tervezett tevékenységeket megelőzően be kell jelenteni a KÖI illetékes irodájának

turisztikai övezet – túraútvonal a hetyei templomromhoz

- a tervezett túraútvonal részben meglévő földutakkal számol, új szakaszként a két földutat és a hetyei templomromot összekötő szakasz mutatkozik.
- Javaslat: külön - részletes terepbejáráson alapuló - örökségvédelmi hatástanulmány szükséges a nyomvonal pontos ismeretében a 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelettel /a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól/ módosított 2001. évi LXIV. tv. előírásai szerint.
- a fejlesztési területen lévő további lelőhelyek esetében: a fejlesztéssel az ismert lelőhelyeket lehetőség szerint el kell kerülni, leletek előkerülése esetén a hatályos jogszabályok szerint kell eljárni.

kerékpárút

a KÖH nyilvántartása szerint már elkészült a külön - részletes terepbejáráson alapuló - örökségvédelmi hatástanulmány a nyomvonal pontos területének ismeretében a 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelettel /a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól/ módosított 2001. évi LXIV. tv. előírásai szerint. Ennek értelmében a tervezett nyomvonal több régészeti lelőhelyet érint

- Javaslat:
- ismert régészeti lelőhelyek esetében a nyomvonal adott szakaszán megelőző feltárás

szennyvíztisztító telep

Ádánd esetében új szennyvíztisztító telep kialakítására is sor kerül - ehhez kapcsolódóan elvégeztük a terület felmérését, a tervezett fejlesztési területen ismereteink szerint régészeti lelőhely nem található. A terület egy időben téglavetőként is működött, melyhez kapcsolódóan már bolygatták a területet.

- nem ismert régészeti lelőhely

szennyvízhálózat kiépítése

A tervezett nyomvonal belterületen a meglévő utcahálózatot követi.
Az ilyen jellegű, belterületi utcahálózatot követő beruházások esetében a terepi vizsgálatok elvégzése nehezített, korábbi adatok alapján jelöltük a település belterültén lévő régészeti lelőhelyeket.

Felhívjuk a figyelmet, hogy a kivitelezés során esetlegesen újonnan felszínre kerülő lelőhelyek/régészeti jelenségek feltárása, dokumentálása a kivitelezési munkálatok időtartamára és költségeire is hatással lehetnek.

Javaslat: Figyelembe véve a földmunkák szélességét a területen régészeti megfigyelést javasolunk.

- Lelet, vagy régészeti jelenség előkerülésekor 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelettel módosított /a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól/ 2001. évi LXIV. tv. szerint kell eljárni.

Valamennyi, a beruházás területén, illetve közvetlen környezetében előkerült régészeti lelőhely feltárható, majd azt követően beépíthető. Az eredeti helyén megőrzendő, épített örökségi elemek előkerülésével nagy valószínűséggel nem kell számolnunk a beruházással érintett területen.

4. JAVASLATOK

4.4 EGYEDI TÁJÉRTÉK MEGÓVÁSÁRA VONATKOZÓ JAVASLATOK

A jó állapotban lévő egyedi tájértékek állapotának megőrzéséről, fenntartásáról gondoskodni kell. Javasolt a magántulajdonban lévő egyedi tájértékek esetében önkormányzati támogatások (anyagi és/vagy fizikai) nyújtása, a kezelési feladatok segítésére. Nem elég az egyedi tájértékek állapotának megóvása, gondot kell fordítani környezetük rendezésére is, ezért javasolt a Csapody-kastély parkjának rendbetétele mellett az illegális szemétlerakók felszámolása a Felső-hegy alatt, illetve a „cigánygödörben”, valamint a vasútállomás környezetének rendbetétele. Az egyedi tájértékek egyben fontos helytörténeti jellegzetességek is. A helyi lakossággal való megismertetésük fontos feladat, hogy jobban ismerjék lakóhelyüket és felelősséggel legyenek iránta. Ezért javasolt ismertető táblák kihelyezése, valamint az általános iskolai tananyagba való beépítése. Az egyedi tájértékek megóvása, gondozása, környezetük ápolása fontos feladat, amelybe be lehet vonni a lakosságot, iskolásokat, így egyben környezeti nevelési funkciót is betölthetnek az egyedi tájértékek. Végül javasolt az egyedi tájértékek helyi védelem alá helyezése.

4.5 HELYI ÉRTÉKVÉDELMI ELŐÍRÁSOK

A települési értékek fejlesztésbe illeszthető értékmegőrzéshez és a falu hagyományos –ezáltal vonzást jellemző- építészet, kulturális örökségének kiteljesítéséhez készült előírások a szabályozási terv része.

4.5.1 EGYEDEI VÉDELEMRE VONATKOZÓ ÁLTALÁNOS ELŐÍRÁSOK:

Egyedi védelem alatt álló ingatlanokon az építészeti emlékek a maguk

- eredeti megjelenésében őrzendők meg, ill. átalakítások az eredeti állapotnak megfelelő megjelenés helyreállítása érdekében történhet.
- Lakóépületek esetén a hagyományos beépítés és a melléképületek hagyományos telken belüli elrendezése megőrzendő.

- Gazdasági és középületek a maguk sajátságos (pl. majorsági) környezetével őrzendők meg.
-

Eredeti megjelenés alatt az épület tömegének, tetőformájának, tetősíkok hajlásának, építészeti jellegzetes elrendezésének, mint
- beépítési jelleg,
- tornácok, ereszek, homlokzati jellegének,
- eredeti ablakainak és ajtainak (megjegyzés: a hagyományos ablakok a modern épületfizikai követelmények megfelelő felújításához szakmai támpontok láthatók a *www.ablakprofilok,hu* honlapon.),
- a homlokzati hagyományos anyagok használatának

összességétét kell érteni.
Anyaghasználati előírások:
- Tetőhéjazathoz csak égetett cserép termék alkalmazható,
- homlokzat sima vakolttal (megfelelő helyen profilozással) képezhető ki, fehér, natúr vagy pasztell sárgás, okker színezéssel (műanyag homlokzatfesték használatát kerülni kell).
- A meglevő hagyományos utcai homlokzati ablakokat és tornác ablakot, ajtószárnyakat meg kell őrizni, felújítás esetén csak faszerkezetű új nyílászáró építhető be, színezésük fehér nem lehet.

Ingatlanon belül," helyhez szabott" fejlesztési lehetőség: lásd az egyedi védelem lista-dokumentációjában!

4.5.2 TERÜLETI VÉDELEMRE VONATKOZÓ ÁLTALÁNOS ELŐÍRÁSOK:

Bevezetés:

Ádánd község történeti kialakulásának két legfőbb fázisát tükröző beépítés jellegének, karakterének és házállományának megőrzése a lényeges eleme Ádánd arculatának, sajátságos jellegének megőrzéséhez és vonzó megújulásának.
A telkes jobbágyi falurész, amely paraszti gazdaságok falurészével alakult a jobbágyság eltörlése után, a Csapodyak birtokosságához kötődően döntően a mai Kossuth Lajos utcát határozza meg. A 18. század közepétől kialakult Csapody és Tallián uradalmai gazdaságokhoz betelepült zsellérek, azaz uradalmi cselédek számára új utcákat nyitottak, amelyek megőrizték kisebb méretű telekméretüket és fésűs beépítésüket, általában soros utcaképüket: Petőfi utca és Pusztai I. utca mutatja. A majorságokhoz a Kis-Koppány túlpartján a hegyoldalra felkúszó utcákban is a zsellér beépítéshez hasonló beépítés alakult ki, amelyek festői utcaképi megjelenésű.

***Általános szabályok*: a helyi területi védelem mindegyik fajtájára alkalmazandók**

A védelemre kijelölt utcasorokon a beépítési forma és arányok megtartandók.
Megőrzendők
- a tömegek, tömegarányok,

- tetőidomok, tetőlejtés viszonyok
- homlokzatképzések,
- az eredeti utcai homlokzati ajtók, ablakok,
- hagyományos anyaghasználatok utcai és udvari homlokzaton, tetőhéjazatként
- a fennmaradt hagyományos kerítésszerkezetek (köztük a műkőelemes is pl.),
- hagyományos növényzet a telken és az előkertben, továbbá a telek előtti utcaszakaszon (fák, díszcserjék, virágágyások) Új örökzöld telepítés kerülendő.

***Különös szabályok: a fokozottan védett utcakép* védelem területén alkalmazandók**

Területi hatály:

- Kossuth Lajos utca páros oldal 20. szám (277 hrsz) - 92. sz. (323/1 hrsz)
- Kossuth Lajos utca páratlan oldal 35. sz. (33 hrsz) – 99 (259 hrsz)
- Petőfi utca 23. sz. (697 hrsz) – 51.sz. (683 hrsz)

Részletes szabályozási előírások:

- Általános szabályok és
- A Kossuth Lajos utca páros oldalán a Sió völgye felé enyhén lejtő, hosszú telkek osztatlanul megtartandók, új utcafeltárás nem nyitható,
- A fésűs beépítés, a beépítés ritmusa megőrzendő,
- Az épületek eredeti tömege, arányai megőrzendők,
- Az udvari építészeti tömeg és homlokzat (eresz, oszlopos tornác) az utcai homlokzat vonaltól számított 15 méter hosszig, de legalább négy tornác-nyílást átfogva megőrzendő.
- Az utcai homlokzatok hagyományos két ablakos és tornác/ereszvégi ablakos vagy ajtós megjelenése megőrzendő. A régi ablakok megőrzendők a maguk szerkezetében, külső rétegében, tagolásában, üvegosztásában. Új létesítés esetén követni kell a hagyományos ablakszerkezet megjelenését, anyaguk csak fa lehet, helyben szokásos osztások mintájára. Osztatlan ablak nem létesíthető (megjegyzés: a hagyományos ablakok a modern épületfizikai követelmények megfelelő felújításához szakmai támpontok láthatók a *www.ablakprofilok,hu* honlapon.). Az előzőektől eltérő, az utcával párhuzamos homlokzati beépítésű kispolgári jellegű kialakult beépítési forma megtartandó.
- A hagyományos homlokzatképző anyagok (sima vakolt, vakolatprofilos, cseréptető) őrzendők meg, újítandók fel (hasonló technológiák alkalmazásával).
- *Fejlesztési lehetőségek:* Ereszes megoldás esetén a homlokzatvonaltól számított 15 métert figyelembe véve tornácossá alakítható, amely a hagyományos építészeti megjelenést követi. Tornácos épület esetén a tornác sávja beépíthető legalább három tornácnyílást megtartva, az építészeti tömeget az utcai homlokvonaltól 15 méterig megőrizve. (bővítés 1)
- Az utcai homlokvonaltól számított 15 méteren túl az építészeti tömeg bővíthető (bővítés 2)

1. ábra: SZABÁLYOZÁSI ELŐÍRÁSOK LAKÓÉPÜLET ESETÉN

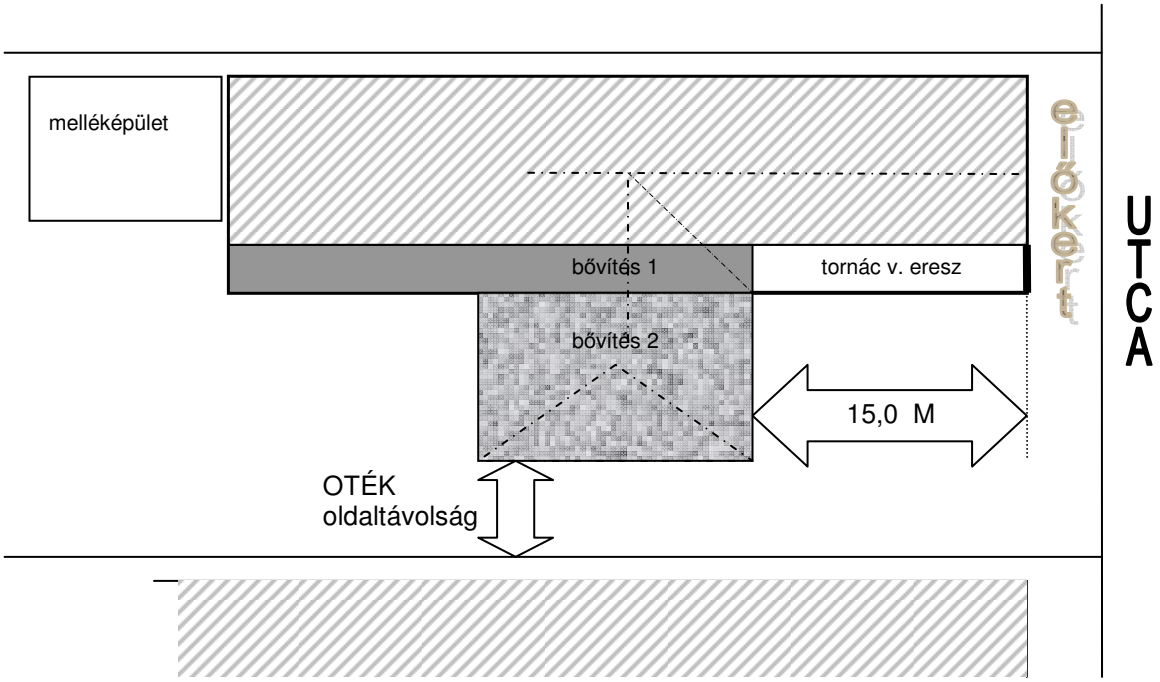

2. ábra SZABÁLYOZÁSI ELŐÍRÁS: LAKÓÉPÜLETEK HOMLOKZAKIALAKÍTÁSÁNAK JELLEGRAJZA

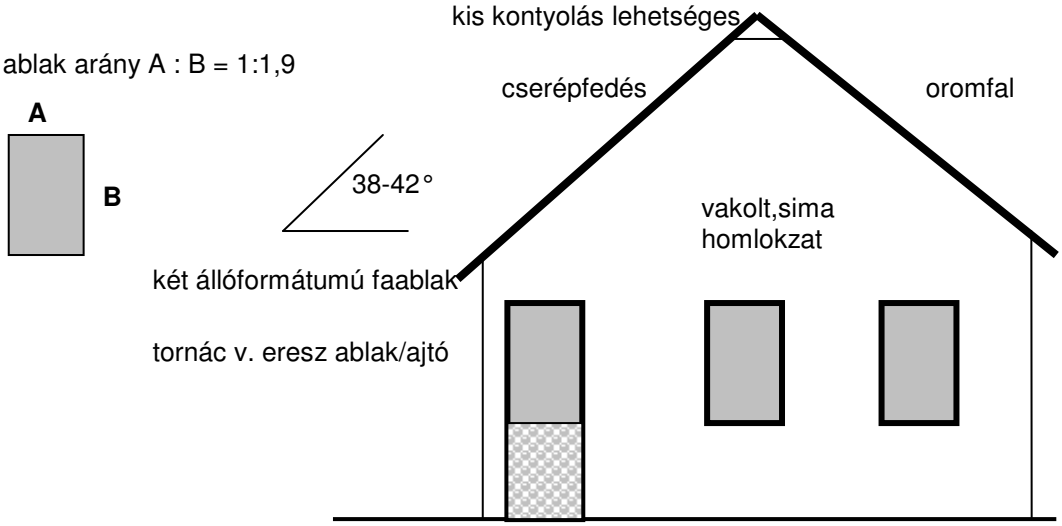

***Különös szabályok az utcakép karakter* védelem területén alkalmzandók**

Területi hatály:
- Árpád utca páros oldal 10. sz (582 hrsz) – 48 (715 hrsz)
- Árpád utca páratlan oldal 1 (43 hrsz)-29 (190 hrsz) és 37 (197/8 hrsz)- 217 hrsz
- Pusztai István utca páratlan oldal
- Ságvári utca páros oldal
- Ságvári utca páratlan oldal
- Jókai utca páros oldal
- Jókai utca páratlan oldal
- Vörösmarty utca páros oldal
- Vörösmarty utca páratlan oldal
- Arany János utca páros oldal
- Arany János utca páratlan oldal
- Zrínyi utca páratlan oldal
-

Részletes szabályozási előírások

- Általános szabályok és
- A fésűs beépítés és a beépítés ritmusa megőrzendő
- Az építészeti tömegek a hagyományos léptékben és arányban megőrzendők vagy követendők. A hagyományos nyeregetetős, oromzatos építészeti tömeg az utcai homlokzat vonalától 12 méter hosszig őrzendők meg vagy alkalmazandók,
- A nyeregtetős forma, a homlokzat oromfalas jellege, a homlokzati nyílásritmus a hagyományosnak megfelelően őrzendő meg vagy alakítandó ki
- Fehér műanyag ablakszerkezet nem építhető be

4.6 ÁDÁND KÖZIGAZGATÁSI HATÁRÁBAN LÉVŐ RÉGÉSZETI LELŐHELYEK MEGÓVÁSA

Ádánd közigazgatási határán belül több nyilvántartott régészeti lelőhelyet ismerünk. Ezek kulturális örökségünk részét képezik, melyek védelme érdekében a terület- és településfejlesztéssel, valamint a terület- és településrendezéssel kapcsolatos beruházások tervezését e védelemmel összhangban kell megoldani. A régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük.

A lelőhelyek főbb adatait (*név, helyrajzi szám*) be kell illeszteni a Helyi Építési Szabályzat régészeti örökség védelmével vonatkozó szakaszának megfelelő helyére, illetve fel kell tüntetni a szabályozási terv térképlapjain is.

Tekintettel arra, hogy a nyilvántartott lelőhelyek kiterjedése nem ismert pontosan, térképi megfeleltetésük nem egyértelmű, jelölt területükön kívül is előkerülhet kapcsolódó leletanyag (lásd II.3. - Régészeti érdekű területekről szóló fejezetet + 9.3. mellékletet).

A település története és turisztikai vonzereje szempontjából jelentőséggel bírhat a hetyei templomrom állagvédelme és bemutatása, illetve a szennyvízhálózat, a hetyei templomromhoz vezető út és a Kilátó megépítése során előkerülő régészeti leletek bemutatása (pl. információs táblák formájában). A hetyei templom környezetét folyamatosan szántják, mindenképpen komplex örökségvédelmi hasznosítási tervet kellene készíteni védelmére – lásd jelen tanulmány 9.6.1. melléklete.

A jelenlegi területhasználat a külterületi szakaszok esetében, viszonylag kis mértékben, de folyamatosan (elsősorban szántás, erdőművelés okozta bolygatás), míg belterületen már nagyobb mértékben, de alkalomszerűen (főként építkezések, közműfektetések) veszélyezteti a kulturális örökség ismert és eddig azonosítatlan elemeit. A tervezett változtatások az érintett örökségi elemek (régészeti lelőhelyek) teljes, vagy részleges pusztulásával járnak.
Általános elvként fogalmazható meg, hogy a régészeti lelőhelyek tényleges horizontális kiterjedése gyakran nem feleltethető meg teljes mértékben a felszíni leletek szóródása által meghatározható területtel. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a felszíni adatok alapján sugalltaknál rendszerint nagyobb kiterjedésű régészeti lelőhelyekkel szükséges számolnunk a munkák során. Meg kell említenünk azt a körülményt is, hogy az örökségvédelmi hatástanulmányok elkészítéséhez kapcsolódó terepbejárások elsősorban az egykori településekről szolgáltatnak adatokat, a temetők helyéről csak rendkívül ritkán.
Fokozottan felhívjuk a figyelmet arra a tényre is, hogy a belterületi lelőhelyek tekintetében többnyire csak adatközlésre támaszkodhatunk, a lelőhelyek tényleges kiterjedése nem vizsgálható. A fentiek ismeretében mindenképpen számolni kell a lelőhelyek területének esetleges módosulásával, pl. a református templom környékén lévő lelőhelyek egybekapcsolódásával (Ádánd 1, 14, 23. sz. lelőhelyek).

Az **azonosított régészeti lelőhelyek** közül jelenleg a legtöbb intenzív **szántóföldi művelés alatt áll**. Ezeknél a kialakult használat folytatható, amely a szántással, talajjavító, meliorációs tevékenységgel jár együtt, vagy gyepesítés megengedett, de attól a lelőhely nem károsodhat. Lelet, vagy jelenség előkerülésekor a 2001. évi LXIV. tv. szerint kell eljárni. Ezeken a területen minden, **az eddigi használattól eltérő hasznosítás**hoz (pl. kilátó létesítése Ádánd 10 lelőhely területén, vagy a hetyei templomromot érintő turisztikai fejlesztési tervek) a KÖH előzetes engedélye szükséges.

A **település belterületi fejlődése**, több évszázados élete során rátelepedett a megelőző történelmi korszakok kultúrrétegeire, településmaradványokra és temetőkre is, Ádánd belterületén a középkori, törökkori település leleteinek előkerülésével számolhatunk (lásd örökségvédelmi műemléki tanulmány vonatkozó részeit is), konkrét lelőhelyről a református templom környékén (Ádánd 1, 14. 23. lelőhelyek) és a Zalka Máté - Arany János utcák közötti területről (Ádánd 22. lelőhely) van tudomásunk.

A belterületen és a kapcsolódó ipari területeken tervezett beruházások esetében a tereprendezés/közműkiépítés megkezdése előtt mindenképpen szükséges értesíteni az illetékes múzeumot, hogy felügyelje azokat (szennyvízberuházás, lakóterület II, gazdasági terület fejlesztései). Amennyiben a közműkiépítés során nem kerül elő régészeti lelet, a további földmunkák során

időszakos régészeti ellenőrzést javaslok. Lelet, vagy jelenség előkerülésekor a végzett tevékenységet fel kell függeszteni, és a KÖI nyilatkozatát a további teendőkről be kell szerezni. *A beruházások feltételeként előírt régészeti feltárások költségei a beruházót terhelik.*

A lelőhelyek különböző jellegűek és minőségűek, ezeken a területeken a nagyobb földmunkával járó tevékenységek az ott található leletek bolygatásához vezettek (ez utóbbira példák a belterületi lelőhelyek illetve az egykori barlanglakások betemetése).

A nagyobb beruházások (útépítés, kerékpárút, közműhálózat kiépítése, esetleg ipari park (termálfürdő?) beépítése, stb.) előtt célszerű és javasolt a beruházás nyomvonalára, helyére vonatkozóan külön régészeti hatásvizsgálat elkészíttetése, valamint a KÖH előzetes állásfoglalásának beszerzése.

A fenti régészeti munkarész a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján és a megismert fejlesztési tervek ismeretében készült. A település közigazgatási területén időközben előkerülő újabb régészeti lelőhelyekről a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal vezet közhiteles nyilvántartást, ezért minden tervezett beruházás és nagyobb földmunkával járó tevékenység előtt javasolt az érintett területen található vagy feltételezhető régészeti lelőhelyekről tájékozódni. Ezzel elkerülhető a kulturális örökség elemeinek indokolatlan veszélyeztetése.

Meggyőződésünk, hogy amennyiben területen nagyobb felületű kutatás is megvalósulhatna, számos ponton kiegészülhetnének ismereteink.

5. HATÁSELEMZÉS

5.4 TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSHÁLÓZATI KÖVETKEZMÉNYEK

Nem történik változás.

5.5 TERMÉSZETI, TÁJI HATÁSOK, A TELEPÜLÉSKÉP FELTÁRULÁSÁNAK VÁLTOZÁSAI

Nem tervezett változás. Különösen a Kossuth utca keleti házaihoz tartozó telkek érintetlensége mind a rálátást a Sió völgy felé, mind a kitekintéseket megőrzi, mint táji látványkapcsolati értékeket.

5.6 RÉGÉSZETI EMLÉKEK FELTÁRHATÓSÁGÁNAK, MEGMARADÁSÁNAK, BEMUTATHATÓSÁGÁNAK VAGY PUSZTULÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI.

Az egyetlen felszíni látványosságként a hetyei rom megközelíthetőségét a terv biztosítja, javasolja a turisztikai útvonal kijelölését és jelzését (kerékpáros és lovas túra útvonalhoz fűzés)

5.7 TÖRTÉNETI TÉRBELI RENDSZEREK ALAKULÁSA

A javaslat a hagyományos rendszer értékvédelmét tűzte ki célul, feltárva a harmonikus fejlesztési lehetőségeket, amely a részletes szabályozás részét képezik.

5.8 A MŰEMLÉKI EGYÜTTESEK, MŰEMLÉKEK ESZMEI, HASZNÁLATI ÉS ESZTÉTIKAI JELENTŐSÉGÉNEK ALAKULÁSA A TÁJBAN, TELEPÜLÉSSZERKEZETBEN, ÉPÍTETT KÖRNYEZETBEN, A TELEPÜLÉS ÉLETÉBEN

A hagyományos épített örökség értékeinek megfelelő használat és jelentőség biztosítása a javaslat része.

5.9 MŰEMLÉKEK MEGÚJULÁSÁNAK ÉS FENNTARTHATÓSÁGÁNAK GAZDASÁGI ESÉLYEI

Az országosan védett műemlékek fenntartása az országos átlagot elérik, a r.k és ref. templomot felújították. A helyi védelemre javasolt objektumok közül van elhagyatott épület (istálló, plébániaház, 1 lakóház) és van használaton kívüli gazdasági melléképület, amelynek fenntartásának egyelőre nincs gazdasági háttere. A funkcióban levő épületek többségében lakóépületek, amelyeket gazdáik fenntartanak, a fejlesztési lehetőségeket a javaslat tartalmazza,- ez is segíti a fenntartást.

5.10 TELEPÜLÉSKARAKTER VÁLTOZÁSÁNAK HATÁSAI

A javaslat célja a történetileg kialakult település karakterek megőrzése, a fejlesztési területeken ehhez harmonizáló léptékű előirányzat tervezett.

5.11 KÖRNYEZETI TERHELÉSEK ÉS AZ ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG MŰSZAKI ÁLLAPOTÁNAK ÖSSZEFÜGGÉSEI

A korábbi környezeti terhelések enyhültek, ipari tevékenységek , rali-cross pálya üzemen kívül kerülése enyhítette a környezet terhelését.

5.12 FOLYAMATOK IRÁNYA, VISSZAFORDÍTHATÓSÁGA, KÁRENYHÍTÉS LEHETŐSÉGE, KÖLTSÉGE, ILLETVE ELLENTÉTELEZÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI.

A folyamatok az épített örökség megtartására irányuló, így visszafordíthatóság nem értelmezhető, ellentételezés ilyen szempontból nem szükséges. Szükséges a megőrzendő örökség fenntartásának támogatási lehetőségeibe bekapcsolódni.

6. ÖSSZEFOGLALÓ

Ádánd község középkori és törökkori időszakából szinte egyetlen tanúként a látványos hetyei templomrom maradt ránk. A község újkori történetét alapvetően egyrészt a 17. századtól ott élő telkes jobbágyok, majd parasztok települési formációja és másrészt a majorságok kialakításával letelepített uradalmi cseléd sorok kiépülése jellemzi, amelynek konkrét lenyomata a település szerkezetben ma is meglátszik, struktúrákban és házállományban egyaránt. Ez a kettősség felekezeti különbözőséget is jelent, egyben tükrözik a késő középkori birtokos család leányági birtokörökségének kettősségét, a Csapody és Tallián család kúriák és majorságok építéseit. A község gazdasági fellendülésében itt élő zsidó közösség is részt vett, amelynek legjellegzetesebb öröksége a temető és a szatócsbolt (a zsinagógát 1950-es években lebontották). A felekezeti jelleget a két templom jól mutatja. Ugyan a református gyülekezet régebbi, de mai szilárd anyagú temploma újabb (1850-es évek), mint az 1747-ben Tallián uraság által építtetett katolikus templom.

A hatásokat kiváltó változtatási szándék a történeti fejlődés hatására kialakult település struktúra, szerencsés módon még nem eltűnt települési jelleg megőrzésére irányul. A paraszti és zsellér letelepülés kétféle jellegének karakterének megőrzésének javaslata tartalmazza a fejlesztési lehetőségeket. A javaslat tartalmaz a korábbinál több egyedi helyi védelmet, amelyek kezelésére is irányelveket ad. A község történeti előéletének arculatának megőrzése elősegíti a turizmus érdeklődésének fenntartását.
A jelenlegi településhálózati és tájhasználati módokhoz képest nem tervezett jelentős változás. A Kis-Koppány völgy és a Balaton közelség egyrészt a kerékpár- és lovastúra útvonalak kijelölésével, falusi turizmus harmonikusan fejlesztendő. A korábban létesített rali-cross pálya nem üzemelhet tovább, felhagyottságán változtatni kell.
Az új lakóterület kijelölése a hagyományos települési szövet jelentékeny befolyásolása nélkül a korábbak szerves folytatásaként az északi (v. Selyem) majorsági területeken folytatható. országosan védett műemlékek közül kiemelten: A hetyei rom megtekinthetőségét is biztosítani kell. A Csapody-kastély kertbe települt gépállomás és silók eltávolítandók.
A védelem és kezelésének javaslatát csatolt dokumentáció (füzet) tartalmazza.

Hatáselemzés
Az épített örökség karakterszintű és egyedi elemeinek hagyományőrzésre irányuló megőrzése alkalmas a fejlesztés megvalósítására.
Az egyetlen felszíni látványosságként a hetyei rom megközelíthetőségét a terv biztosítja, javasolja a turisztikai útvonal jelzését (kerékpáros és lovas túra útvonalhoz fűzés).
A javaslat a hagyományos rendszer értékvédelmét tűzte ki célul, feltárva a harmonikus fejlesztési lehetőségeket, amely a részletes szabályozás részét képezik.
A hagyományos épített örökség értékeinek megfelelő használat és jelentőség biztosítása a javaslat része.

Az országosan védett műemlékek fenntartása az országos átlagot elérik, a r.k és ref. templomot felújították. A helyi védelemre javasolt objektumok közül van elhagyatott épület (istálló, plébániaház, 1 lakóház) és van használaton kívüli gazdasági melléképület, amelynek fenntartásának nincs gazdasági háttere. A funkcióban levő épületek többségében lakóépületek, amelyeket gazdáik fenntartanak, a fejlesztési lehetőségeket a javaslat tartalmazza, s ez is segíti a fenntartást.

A javaslat célja a történetileg kialakult település karakterek megőrzése, a fejlesztési területeken ehhez harmonizáló léptékű előirányzat tervezett. Szükséges a megőrzendő örökség fenntartásának támogatási lehetőségeibe bekapcsolódni.

7. NYILATKOZAT

E hatástanulmány készítője nyilatkozik arról, hogy a tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak 4/2003(II.20.) NKÖM rendeletnek, és hatósági előírásoknak,
továbbá, hogy a hatástanulmány elkészítésére jogosultsággal rendelkezik.

Jogosultságok:
- Kulturális szakértő 5. műemlékvédelem terület (a 2012-ben hatályba lépő új megszüntető rendeletig)
- Építészeti tervezés teljeskörű tervezői jogosultság É 01-3776/2011
- Építészet szakértői szakterület, műemlékvédelem részterület SZÉSZ5 01-3776/2011
- Műemlékvédelemért Forster Gyula díj, 2006

2012. február

Dr. Vukov Konstantin
okl. építészmérnök, műemlékvédelmi szakmérnök
1013 Bp., Döbrentei utca 6.

8. NYILATKOZAT

A kulturális szakértői tevékenység folytatásának feltételeiről és a kulturális szakértői nyilvántartás vezetéséről szóló 19/2010. (IV. 23.) OKM rendelet alapján a kulturális örökség védelmével kapcsolatos régészeti részszakterületen örökségvédelmi hatástanulmány készítése esetében kulturális szakértői tevékenységet folytathatok, a Kulturális szakértői nyilvántartásban szerepelek (nyilvántartásba vétel sorszáma: 6/2011.)

Az általam ellenjegyzett örökségvédelmi hatástanulmány az örökségvédelmi jogszabályokkal és a hatósági előírásokkal összhangban készült, a tanulmányban szereplő tervezett megoldásokra vonatkozó javaslatok azoknak mindenben megfelelnek.

Harta, 2012. március 20.

Kustár Rozália
régész - muzeológus
örökségvédelmi szakértő

9. MELLÉKLETEK

9.1 TÁJI ÉRTÉKEK

Jelzet:	ADA-006
Egyedi tájérték megnevezése:	**Csapody-kastély parkja**
Főtípus:	Kultúrtörténeti egyedi tájértékek
Típus(ok):	Településsel kapcsolatos egyedi tájérték
Altípus(ok):	Zöldfelületi létesítmény, objektum
Fajta(Fajták):	Kastélykert
Pontos helyszín:	Árpád utca-Etelköz utca kereszteződésénél
Helyrajzi szám:	571
Főbb jellemzők:	A park eredeti területe csaknem 6 ha volt. A II.Világháború utáni iskolalétesítés új épületek, sportpályák, terménytárolók, hangárok, műhelyek létesítésével járt együtt, így a park területe jelentősen lecsökkent, számos fát kivágtak. Az építkezés után újraparkosítottak a terület egyes részein. Az idősebb faegyedek kora 100-150 évre becsülhető. A parkban található fafajok: feketedió (*Juglans nigra*), páfrányfenyő (*Ginkgo biloba*), platánok (*Platanus hybrida*), vadgesztenyék (piros- *Aesculus carnea* és fehér- *Ae. hippocastanum*), vasfa (*Gymnocladus dioicus*), fenyőfélék (luc- *Picea abies*, ezüst-*Picea pungens*, erdei- *Pinus sylvestris* és feketefenyı- *Pinus nigra*), közönséges nyír (*Betula pendula*), tiszafa (*Taxus baccata*). Különös figyelmet érdemel a 416 cm-es kerületű feketedió, de igen fontos megemlíteni, hogy sok 200 cm feletti kerületű vadgesztenye is van. A parkban az iskola névadójának, Fekete Istvánnak a mellszobra áll.
Kor:	XIX. sz. közepe
Állapot:	Jól ápolt, gondozott park érzetét keltené az emberben, ha a látványt meg nem zavarná a sok

	romló állapotú épület, beton alapú sportpálya, szakadozott drótkerítés. A fák külsőleg egészségesnek látszanak, a park füvét folyamatosan nyírják.
Veszélyeztetettség:	Esetleges indokolatlan fakivágások
Szükséges intézkedés:	A használaton kívüli sportpályák felszámolásával, a romló állapotú épületek felújításával, esetleges bontásával szebb képet mutatna a park. Folyamatos figyelmet kell fordítani a fák egészségi állapotára, vágást csak indokolt esetben végezni.
Tulajdonos:	Somogy Megyei Önkormányzat
Kezelő:	Somogy Megyei Önkormányzat
Adatfelvétel időpontja és körülményei:	2009. márc. 22., 2010. márc. 20. (fényképezés)
Adatforrás(ok):	Terepi bejárás, Pollák Tibor közlése, Mészöly (1984)

Jelzet:	ADA-007
Egyedi tájérték megnevezése:	**Gesztenyefasor**
Főtípus:	1. Kultúrtörténeti egyedi tájértékek 2. Természeti egyedi tájértékek
Típus(ok):	1. Településsel kapcsolatos e.t 2. Biológiai egyedi tájérték
Altípus(ok):	1. Zöldfelületi létesítmény, objektum 2. Növényegyed, növénycsoport
Fajta(Fajták):	1. Fasor 2. Fasor
Pontos helyszín:	Árpád utca, a Csapody-kastély parkját szegélyezi a kerítésen kívül
Helyrajzi szám:	578
Főbb jellemzők:	A fasort 28 fehér vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*) alkotja. Mellmagassági kerületük: 249, 260, 190, 249, 181, 229, 219, 197, 169, 206, 199, 183, 205,

	214, 207, 205, 200, 204, 222, 173, 215, 176, 212, 164, 173, 166, 171, 237 cm. A fák alatt padok sorakoznak.
Kor:	1830-as évek
Állapot:	Külsőleg semmilyen egészségügyi probléma, viharkár nem látható. Környezete rendben tartott, a padok is jó állapotban vannak.
Veszélyeztetettség:	Idős koruk miatt hamarosan bekövetkezhet a pusztulásuk
Szükséges intézkedés:	Folyamatos egészségügyi ellenőrzés, környezetük további rendben tartása, a fasor egyedeinek pótlása (szükség esetén)
Tulajdonos:	Helyi önkormányzat
Kezelő:	Helyi önkormányzat
Adatfelvétel időpontja és körülményei:	2009. márc. 22., 2010. márc. 20. (fényképezés)
Adatforrás(ok):	Terepi bejárás

Jelzet:	ADA-008
Egyedi tájérték megnevezése	**Idős platán az óvoda előtt**
Főtípus:	1. Kultúrtörténeti egyedi tájértékek 2. Természeti egyedi tájértékek
Típus(ok):	1. Településsel kapcsolatos e.t 2. Biológiai egyedi tájérték
Altípus(ok):	1. Zöldfelületi létesítmény, objektum 2. Növényegyed, növénycsoport
Fajta(Fajták):	1. Faegyed 2. Faegyed
Pontos helyszín:	Árpád u. 23, az óvoda előtti közterületen
Helyrajzi szám:	193
Főbb jellemzők:	Az idős közönséges platán (*Platanus hybrida*) az óvoda előtti járda mellett helyezkedik el, félig a vízelvezető árokban állva. A járdától félköríves dísztéglarakás választja el. Környezete beton

	burkolatú. Koronája a műút irányába húzódik. Néhány ága a villanyvezetékek közé is benyúlik. Mellmagassági kerülete 282 cm.
Kor:	XIX. sz. közepe
Állapot:	Külsőleg semmilyen egészségügyi probléma, viharkár nem látszik. A villanyvezetékek felőli ágakat folyamatosan vágják.
Veszélyeztetettség:	Idős kora miatt áll fenn.
Szükséges intézkedés:	
Tulajdonos:	Helyi önkormányzat
Kezelő:	Helyi önkormányzat
Adatfelvétel időpontja és körülményei:	2009. ápr. 02., 2010. márc. 24. (fényképezés)
Adatforrás(ok):	Terepi bejárás

Jelzet:	ADA-009
Egyedi tájérték megnevezése:	**Platánsor a Kultúrház előtt**
Főtípus:	1. Kultúrtörténeti egyedi tájértékek 2. Természeti egyedi tájértékek
Típus(ok):	1. Településsel kapcsolatos e.t 2. Biológiai egyedi tájérték
Altípus(ok):	1. Zöldfelületi létesítmény, objektum 2. Növényegyed, növénycsoport
Fajta(Fajták):	1. Fasor 2. Fasor
Pontos helyszín:	Árpád u.31, Kultúrház előtti közterületen
Helyrajzi szám:	193
Főbb jellemzők:	A fasort 5 közönséges platán (*Platanus hybrida*) alkotja. Mellmagassági kerületük: 178, 210, 225, 145, 192 cm. A járda és az autóút közötti füves sávban állnak.
Kor:	Az idősebb egyedek a XIX. sz. közepén lettek ültetve
Állapot:	Külsőleg egészségesnek tűnnek, viharkár nem

	látszik rajtuk. Környezetük ápolt.
Veszélyeztetettség:	Az idős kor miatt áll fenn.
Szükséges intézkedés:	Egészségügyi ellenőrzés, környezetének további rendben tartása
Tulajdonos:	Helyi önkormányzat
Kezelő:	Helyi önkormányzat
Adatfelvétel időpontja és körülményei:	2009. ápr. 02., 2010. márc. 22. (fényképezés)
Adatforrás(ok):	Terepi bejárás, Pollák Tibor polgármester közlése

Jelzet:	ADA-010
Egyedi tájérték megnevezése:	**Idős hárs**
Főtípus:	1. Kultúrtörténeti egyedi tájértékek 2. Természeti egyedi tájértékek
Típus(ok):	1. Településsel kapcsolatos e.t 2. Biológiai egyedi tájérték
Altípus(ok):	1. Zöldfelületi létesítmény, objektum 2. Növényegyed, növénycsoport
Fajta(Fajták):	1. Faegyed 2. Faegyed
Pontos helyszín:	Árpád u. 29 előtti közterületen
Helyrajzi szám:	193
Főbb jellemzők:	A járda és az autóút közötti füves területen áll az idős kislevelű hárs (*Tilia cordata*). Mellmagassági kerülete 238 cm.
Kor:	XIX.sz. közepe
Állapot:	Nincsenek száraz ágak, nem látszik rajta viharkár. Külsőleg egészségesnek tűnik.
Veszélyeztetettség:	Idős kora miatt áll fenn veszélyeztetettség
Szükséges intézkedés:	Egészségügyi ellenőrzés
Tulajdonos:	Helyi önkormányzat
Kezelő:	Helyi önkormányzat
Adatfelvétel időpontja és	2009. ápr. 02., 2010. márc. 24. (fényképezés)

körülményei:	
Adatforrás(ok):	Terepi bejárás**,** Pollák Tibor polgármester közlése

Jelzet:	ADA-016
Egyedi tájérték megnevezése:	**Idős hársak a templomkertben**
Főtípus:	1. Kultúrtörténeti egyedi tájértékek 2. Természeti egyedi tájértékek
Típus(ok):	1. Településsel kapcsolatos e.t 2. Biológiai egyedi tájérték
Altípus(ok):	1. Zöldfelületi létesítmény, objektum 2. Növényegyed, növénycsoport
Fajta(Fajták):	1. Faegyed 2. Faegyed
Pontos helyszín:	Római Katolikus Templom kertje
Helyrajzi szám:	581/1
Főbb jellemzők:	A két idős kislevelű hárs (*Tilia cordata*) mellmagassági kerülete 288 és 200 cm.
Kor:	A templom építésével kb. egyidősek, XVIII. sz. közepe
Állapot:	Külsőleg egészségesnek tűnnek, nem látszik száraz ág vagy betegség nyoma. Környezetük ápolt, alattuk padok vannak.
Veszélyeztetettség:	Idős korukból adódó problémák léphetnek fel.
Szükséges intézkedés:	Környezetük rendben tartása, egészségügyi ellenőrzés
Tulajdonos:	Római Katolikus Egyház
Kezelő:	Római Katolikus Egyház
Adatfelvétel időpontja és körülményei:	2009. ápr. 02., 2010. márc. 22. (fényképezés)
Adatforrás(ok):	Terepi bejárás, Pollák Tibor közlése, Ruzsa (1991)

Jelzet:	ADA-019
Egyedi tájérték megnevezése:	**Platánok a volt ÁFÉSZ-bolt előtt**
Főtípus:	1. Kultúrtörténeti egyedi tájértékek 2. Természeti egyedi tájértékek
Típus(ok):	1. Településsel kapcsolatos e.t 2. Biológiai egyedi tájérték
Altípus(ok):	1. Zöldfelületi létesítmény, objektum 2. Növényegyed, növénycsoport
Fajta(Fajták):	1. Faegyed 2. Faegyed
Pontos helyszín:	Árpád u. 216/1 hrsz előtti közterületen
Helyrajzi szám:	717
Főbb jellemzők:	A közönséges platánok (*Platanus hybrida*) mellmagassági kerülete 325 és 326 cm.
Kor:	XIX. sz. közepe
Állapot:	Külsőleg egészségesnek tűnnek, nem látszanak száraz ágak, viharkár, betegség nyomai.
Veszélyeztetettség:	Idős korukból adódhatnak problémák
Szükséges intézkedés:	Környezetük rendben tartása, egészségügyi ellenőrzés
Tulajdonos:	Helyi önkormányzat
Kezelő:	Helyi önkormányzat
Adatfelvétel időpontja és körülményei:	2009. ápr. 02., 2010. márc. 26. (fényképezés)
Adatforrás(ok):	Terepi bejárás

Jelzet:	ADA-022
Egyedi tájérték megnevezése:	**Idős nyárfa a buszfordulóban**
Főtípus:	1. Kultúrtörténeti egyedi tájértékek 2. Természeti egyedi tájértékek
Típus(ok):	1. Településsel kapcsolatos e.t 2. Biológiai egyedi tájérték
Altípus(ok):	1. Zöldfelületi létesítmény, objektum 2. Növényegyed, növénycsoport
Fajta(Fajták):	1. Faegyed 2. Faegyed
Pontos helyszín:	Árpád utca- Felszabadulás utca kereszteződése
Helyrajzi szám:	224
Főbb jellemzők:	Az idős fekete nyár (*Populus nigra*) mellmagassági kerülete 437 cm. Valószínűleg a Tallián család ültette.
Kor:	XVIII. sz. vége
Állapot:	Külsőleg nem látszik sem viharkár nyoma, sem száraz ágak, illetve betegség nyomai.
Veszélyeztetettség:	Idős korából fakadó problémák
Szükséges intézkedés:	Egészségügyi ellenőrzés, környezete rendben tartása
Tulajdonos:	Helyi önkormányzat
Kezelő:	Helyi önkormányzat
Adatfelvétel időpontja és körülményei:	2009. ápr. 02., 2010. márc. 26. (fényképezés)
Adatforrás(ok):	Terepi bejárás, Pollák Tibor közlése

Jelzet:	ADA-026
Egyedi tájérték megnevezése:	**Kénes-kút**
Főtípus:	Kultúrtörténeti egyedi tájértékek
Típus(ok):	Termeléssel kapcsolatos egyedi tájérték
Altípus(ok):	Vízhasználattal, vízgazdálkodással kapcsolatos egyedi tájérték
Fajta(Fajták):	Kút
Pontos helyszín:	Etelköz u. végén található zöldfelület közepe
Helyrajzi szám:	573/1
Főbb jellemzők:	A fúrt kút egy parkosított zöldfelület közepén áll. A település ivóvízhálózatának kiépítésekor fúrásokat végeztek a faluban, ekkor tört a felszínre a kénhidrogén-tartalmú víz. Hasáb alakú betontalapzaton vascsap áll, ezen keresztül folyik a víz a talapzat lábához, majd innen egy díszkövekkel kirakott medencébe. Mellette egy fehér nyár (*Populus alba*) áll.
Kor:	1967
Állapot:	A kút környezete jelenleg rendezett. Néhány évvel ezelőtt ismételt fúrásokat végeztek a területen, mely a teljes környék feltúrásával, növényzet eltávolításával járt. Azóta a területet újraparkosították, folyamatosan gondozzák.
Veszélyeztetettség:	Az utóbbi években folyamatosan csökken a kút vízhozama, bekövetkezhet teljes elapadása
Szükséges intézkedés:	Környezetének ápolása, a kiépített medence karbantartása.
Tulajdonos:	Helyi önkormányzat
Kezelő:	Helyi önkormányzat
Adatfelvétel időpontja és körülményei:	2009. ápr. 06., 2010. márc. 26. (fényképezés)
Adatforrás(ok):	Terepi bejárás, Pollák Tibor közlése, Kovács-Schneider (2006)

Jelzet:	ADA-032
Egyedi tájérték megnevezése:	**Halastavak**
Főtípus:	Kultúrtörténeti egyedi tájértékek
Típus(ok):	Termeléssel kapcsolatos egyedi tájérték
Altípus(ok):	Agrártörténeti egyedi tájérték
Fajta(Fajták):	Halastó
Pontos helyszín:	Ketye-dűlő, Halastó utca, GPS koordináta: 46 50'51.32" N, 18 11'03.32" E
Helyrajzi szám:	072/1, 075/2, 065/2, 074/2, 067/2
Főbb jellemzők:	Az egykori Erzsébet-puszta nyugati határában öt víztükör sorakozott az országút, Sabakpuszta irányába. Az egyes víztározókat földgát és zsilip választotta el egymástól. Az utolsó már Sabakpusztához ért. A halastavak közül már csak egyben látható nyílt vízfelület, a területet nádas fedi.
Kor:	XX. sz. eleje
Állapot:	A tavak medre feltöltődött, nádas fedi. A megmaradt nyílt vízfelület is folyamatosan csökken, területét fokozatos foglalja el a nád.
Veszélyeztetettség:	Mederkotrás hiányában a nád az utolsó halastavat is elboríthatja, a területteljesen feltöltődhet.
Szükséges intézkedés:	Mederkotrás, annak érdekében, hogy a nyílt vízfelület ne szűnjön meg.
Tulajdonos:	Magántulajdon (Mekis Gábor)
Kezelő:	Magántulajdon (Mekis Gábor)
Adatfelvétel időpontja és körülményei:	2009. ápr. 06., 2010. márc. 22. (fényképezés)
Adatforrás(ok):	Terepi bejárás, Kovács-Schneider (2006)

Jelzet:	ADA-033
Egyedi tájérték megnevezése:	**Idős fűzfa a halastavaknál**
Főtípus:	Természeti egyedi tájértékek
Típus(ok):	Biológiai egyedi tájértékek
Altípus(ok):	Növényegyed, növénycsoport
Fajta(Fajták):	Faegyed
Pontos helyszín:	Ketye-dülő, Halastó u., GPS koordináta:46 51'00.85" N, 18 10'53.06" E
Helyrajzi szám:	072/1
Főbb jellemzők:	Az idős fűz (*Salix* sp.) rögtön a felszín felett kétfelé ágazik, egyik törzsének kerülete 410 cm, a másiké 349 cm.
Kor:	ismeretlen, XIX. sz. közepére tehető
Állapot:	Több törött és száraz ág is látható.
Veszélyeztetettség:	További viharkárok, száradás, elöregedés.
Szükséges intézkedés:	
Tulajdonos:	Magántulajdon (Mekis Gábor)
Kezelő:	Magántulajdon (Mekis Gábor)
Adatfelvétel időpontja és körülményei:	2009. ápr. 06., 2010. márc. 22. (fényképezés)
Adatforrás(ok):	Terepi bejárás, Pollák Tibor közlése

Jelzet:	ADA-035
Egyedi tájérték megnevezése:	**Löszfal**
Főtípus:	Természeti egyedi tájértékek
Típus(ok):	Földtudományi egyedi tájértékek
Altípus(ok):	Geomorfológiai egyedi tájérték
Fajta(Fajták):	Komplex eredetű felszíni forma
Pontos helyszín:	Felső-hegy északi oldala
Helyrajzi szám:	0120, 0123/1
Főbb jellemzők:	A Kis-Koppány jobb oldalán magasodó Felső-hegy északi oldala meredek falakkal szakad le a völgy irányába. A löszfal mintegy 1 km-en keresztül tárul a szemünk elé, változatos magasságban. Néhol alig pár méter, máshol eléri a 15-20 m-t is. A meredek löszfal tetején egyes helyeken tavaszi hérics (*Adonis vernalis*) virít. A löszfal nyugati része már a Felső-hegy Natura 2000 területhez tartozik, ez a rész elvileg nem képezi a kataszterezés tárgyát.
Kor:	Pleisztocén
Veszélyeztetettség:	A löszfal aljában, az út mentén több helyen is illegális lerakásból származó szemétkupacokkal találkozunk. Néhány helyen az illegális falopás nyomait lehet felfedezni.
Szükséges intézkedés:	Az illegálisan lerakott hulladék eltakarítása, későbbi lerakás megakadályozása. Intézkedés a falopások ellen.
Tulajdonos:	Helyi önkormányzat és magántulajdonosok
Kezelő:	Helyi önkormányzat és magántulajdonosok
Adatfelvétel időpontja és körülményei:	2009. ápr. 06., 2010. márc. 26. (fényképezés)
Adatforrás(ok):	Terepi bejárás

Jelzet:	ADA-036
Egyedi tájérték megnevezése:	**Gyurgyalagfal**
Főtípus:	Természeti egyedi tájértékek
Típus(ok):	Biológiai egyedi tájértékek
Altípus(ok):	Állatok tartózkodására szolgáló hely
Fajta(Fajták):	Fészektelep
Pontos helyszín:	Bikarét-oldal, GPS koordináta: 46 50'50.92" N, 18 09'17.68" E
Helyrajzi szám:	0123/2
Főbb jellemzők:	A Bikarét-oldalon mintegy 150 m hosszan a 3-5 m magasságú löszfalban található a gyurgyalagok (*Merops apiaster*) telepe.
Állapot:	A telep jelenleg lakatlan, csak egy-egy madarat lehet látni a környéken. Valószínűsíthetően az állandó zavarás következtében hagyták el a területet, ugyanis illegális hulladéklerakó működik itt. A helyiek folyamatosan hordják ide szemetüket. Az önkormányzat tervezi az illegális hulladéklerakó felszámolását, a terület rendberakását, illetve egy madármegfigyelő-les kihelyezését.
Veszélyeztetettség:	Illegális hulladéklerakás nem csak a terület esztétikai képét rontja, hanem súlyos környezeti károkat is okoz. Közvetlenül mellette folyik a Bikaréti-patak, melynek vize könnyen elszennyeződhet, továbbá károkat okozhat a talajvíz minőségében, és magában a talajban is. A hulladékelhelyezés a madarak folyamatos zavarásával jár együtt és kárt is okozhat bennük (külső és belső egészségügyi károk).
Szükséges intézkedés:	Az illegális lerakó felszámolásával, a fészektelep és környezete helyreállításával lehetővé válik, hogy a madarak újra elfoglalják helyüket.
Tulajdonos:	Magántulajdon
Kezelő:	Magántulajdon

Adatfelvétel időpontja és körülményei:	2009. ápr. 06., 2010. márc. 26. (fényképezés)
Adatforrás(ok):	Terepi bejárás, Pollák Tibor közlése

Jelzet:	ADA-037
Egyedi tájérték megnevezése:	**Felső-hegyi kilátópont**
Főtípus:	Tájképi egyedi tájértékek
Típus(ok):	Kilátópont egyedi vagy jellegzetes látványképpel
Fajta(Fajták):	Kilátópont
Pontos helyszín:	Felső-hegy, GPS koordináta: 46 51’13.74” N, 18 09’40.46” E
Helyrajzi szám:	0120
Főbb jellemzők:	A Felső-hegy ÉK-i részéről szép kilátás nyílik a Kis-Koppány völgyére és a településre. Albert Zimmermann innen festette meg Ádánd látképe című festményét 1848-ban.
Állapot:	A kilátópont nehezen közelíthető meg, a kilátást sok helyen bozótos részek akadályozzák. Az önkormányzat kilátótorony építését tervezi a helyszínen.
Veszélyeztetettség:	A cserjés-bozótos sáv továbbterjedése veszélyezteti a kilátást.
Szükséges intézkedés:	A bozótos rész kitisztítása, valamint kilátótorony felépítése fontos a jó kilátás érdekében
Tulajdonos:	Helyi önkormányzat
Kezelő:	Helyi önkormányzat
Adatfelvétel időpontja és körülményei:	2009. ápr. 06., 2010. márc. 26. (fényképezés)
Adatforrás(ok):	Terepi bejárás, Pollák Tibor közlése

9.2 ÁDÁND HELYI EGYEDI ÉPÍTÉSZETI VÉDELEM JAVASLATAI

***kövéren jelölve**: korábbi tervben egyedi védelemre javasolt tételek)*
készült: 2012. január

1		
Megnevezés	MÁV vasútállomás	
Cím	Ady Endre utcából	
HRSZ	0245/1	
Megjegyzés-fejlesztés módja	MÁV helyi érdekű vasúti állomásainak típustervét használták fel. Jelenlej csak nappali szolgálat van.	

2		
Megnevezés	**Vaskereszt**	
Cím	**0211 közút sarkán**	
HRSZ	**0232/2**	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Megújított vasszerkezeti részek láthatók. Jelenleg jó állapotú.	

3		
Megnevezés	**Kúria, Faipari Kft telepe**	
Cím	**Árpád u. 73.**	
HRSZ	**217**	
Megjegyzés-fejlesztés módja	A homlokzati vakolat tagolása, az ablakszerkezetek megtartandók az eredeti formában.	
Fejlesztési, hasznosítási javaslat	Legközelebbi felújításkor az épület történeti állagának kutatását érdemes elvégeztetni!	

4		
Megnevezés	**Kő feszület**	
Cím	**Árpád u.-Petőfi u. sarok közterületén, Felszabadulás út torkolatával szemben**	
HRSZ	**598**	
Megjegyzés-fejlesztés módja	19. század eleji talapzaton 19. sz végi-20 sz- eleji kereszt, felirat nélkül	

5		
Megnevezés	Polgári villaház	
Cím	Árpád út 32.	
HRSZ	593	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Pogári villa jellegű családi ház, 1910 körül épült, eredetei ablakokkal.	

6		
Megnevezés	Romantikus oromzatú lakóház	
Cím	Árpád u. 44 (Petőfi u. sarok)	
HRSZ	600	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Különleges érték, lakatlan elhanyagolt állagú. Megtartása romantikus oromzat és formálás egyedi értéke miatt indokolt. Használót kell találni, felújításhoz támogatás pályázni.	

7		
Megnevezés	Róm.kat. plébániaház	
Cím	Árpád út 35	
HRSZ	196/1	
Megjegyzés-fejlesztés módja	18. sz. eredetű, 19. végén felújított. Üresen áll. elhanyagolt. Hagyományos történeti egyházi funkcionális értéke miatt megtartandó!	
Fejlesztési, hasznosítási javaslat	Sportpályához kapcsolva mielőbb hasznosítandó!	

8		
Megnevezés	**Ún. Csapody istálló, diszkont**	
Cím	**Széchenyi utca**	
HRSZ	**577**	
Megjegyzés-fejlesztés módja	(korábbi megnevezés: magtár-tévesen) Üresen áll, ideiglenes diszkontüzletként használták. Jelentősége: a Csapodyak elismert lovászatának emléke! Hasznosítási javaslat: A Balaton környéki lovas turizmus egyik pihenőállomásaként hasznosítható.	

9		
Megnevezés	Majorsági magtár	
Cím	Ságvári u. 8.	
HRSZ	622/2	
Megjegyzés-fejlesztés módja	A község majorgazdaságainak jellegzetes hírmondója. A Tallián uradalom része. Üresen áll. szerkezete még megmenthető.	

10		
Megnevezés	**Kőkereszt**	
Cím	**Templomkert**	
HRSZ	**581/1**	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Régebbi talapzaton álló 20. sz eleji kereszt	

11		
Megnevezés	V. Tallián kúria, ált. iskola és 2 melléképület	
Cím	Széchenyi u. 6-8	
HRSZ	641	
Megjegyzés-fejlesztés módja	A kúria két melléképületével együttes képez, tehát együttesen kezelendő. Az iskolai cél megfelelő. Legközelebbi felújításkor az épület történeti állagának kutatását érdemes elvégeztetni! (Felújítás során a külső mellett a belső falfelületeket meg kell vizsgálni, maradt-e fenn egykori díszítő vagy figurális falfestés.) Országos műemléki védelemre terjeszthető fel.	

12		
Megnevezés	Eklektikus, vakolatdíszes lakóház	
Cím	Petőfi utca 8.	
HRSZ	680	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Egyedi beépítés a Petőfi utca cseléd-sorával szemben. A homlokzati vakolat tagolása, az ablakszerkezetek megtartandók az eredeti formában.	

13		
Megnevezés	**Művelődési ház, könyvtár v. uradalmi istálló**	
Cím	**Árpád u. 31.**	
HRSZ	**191**	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Következő felújítás során a főhomlokzat két szélén levő vak-architektúrák kiegészítendők és értelmezve mutatandók be	

14		
Megnevezés	Tűzoltó szertár	
Cím	Rákóczi köz	
HRSZ	191	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Jellegzetes falusi középület	

15		
Megnevezés	**Polgári ikerház, v. orvosi rendelő**	
Cím	**Árpád u. 11.**	
HRSZ	**48/1-2**	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Jellegzetes falusi köz – és szolgáltató épület, lakással egybekötve, 1910 és 20 között épült., üresen áll. Hasznosítása mielőbb fontos!	

16		
Megnevezés	**Eklektikus vakolatdíszes lakóház**	
Cím	**Árpád u. 9.**	
HRSZ	**47**	

17		
Megnevezés	**Magtár**	
Cím	**Kinizsi utca**	
HRSZ	**49/1**	
Megjegyzés-fejlesztés módja	A község majorgazdaságainak jellegzetes hírmondója. Csapody uradalom része. Üresen áll.	

18		
Megnevezés	Szeszfőzde	
Cím	Koppány part	
HRSZ	567	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Jellegzetes falusi középlület, szép fekvéssel. Üresen áll. **Fejlesztési-hasznosítási javaslat:** Kerékpárturizmushoz kapcsolódóan hasznosítható.	

19		
Megnevezés	Kerekes közkút betonmedencével	
Cím	Jókai utca 527 hrsz. előtt	
HRSZ	540	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Az utcakép egykor fontos, ma kedves hírmondója Elhanyagolt, 1930 körül	
Fejlesztési, hasznosítási javaslat	Akcióval kitisztítandó környezete és megerősítendő felépítménye	

20		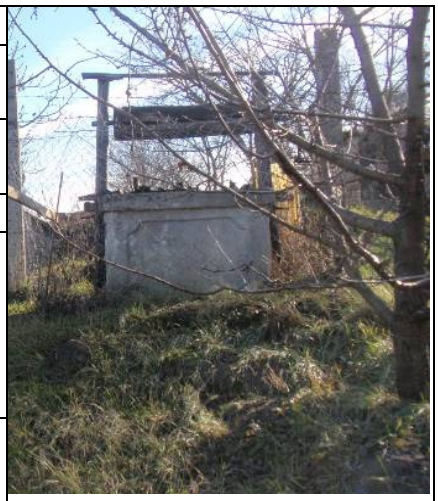
Megnevezés	Kerekes közkút betonmedencével	
Cím	Vörösmaty utca, 510 hrsz. sarkán	
HRSZ	511	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Az utcakép egykor fontos, ma kedves hírmondója. 1930 körül Elhanyagolt, használaton kívül van.	
Fejlesztési, hasznosítási javaslat	Akcióval kitisztítandó környezete és megerősítendő felépítménye	

21		
Megnevezés	Izraelita temető	
Cím	Vörösmaty utca	
HRSZ	535	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Egyházközség hiányában elvadult teremtő volt. Jelenleg kitisztítva, járdalap feljárattal.	
Fejlesztési, hasznosítási javaslat	Az eddigi tapasztalat alapján időszakos diáktábor szervezéssel kitisztítandó környezete	

22		
Megnevezés	Népi lakóház	
Cím	Zrínyi utca 28.	
HRSZ	334	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Bővített oromzatú homlokzat, egytraktusos, ereszes típus.	

23		
Megnevezés	Népi lakóház	
Cím	Arany János u. 12.	
HRSZ	454	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Bővített oromzatú homlokzat, egytraktusos, ereszes típus.	
Fejlesztési, hasznosítási javaslat	Az eredeti homlokzati szerkezetek, anyagok megőrzendők, az utcai homloksíktól számított 15 méteren túl az eresz szélességében beépíthető vagy bővíthető új nyeregtetős épületszárnnyal.	

24		
Megnevezés	**Kőkereszt, öntött műkőkerítéssel**	
Cím	**Zrínyi utca** 338 hrsz-szel szemben	
HRSZ	**447**	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Kereszt letörve, felirata szerint állítva 1930.	
Fejlesztési, hasznosítási javaslat	A feszületrész pótlása (adományokból, felajánlásokból)	

25		
Megnevezés	Eklektikus vakolatdíszes kispolgári lakóház	
Cím	Kossuth Lajos u. 54.	
HRSZ	299	
Megjegyzés-fejlesztés módja	1910 körül épült A homlokzati vakolat tagolása, az ablakszerkezetek megtartandók az eredeti formában.	

26		
Megnevezés	Lakóház, kispolgári (?)	
Cím	Kossuth Lajos u. 73.	
HRSZ	238/1	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Utcával párhuzamos homlokzat, klasszicista eredetű, 1900 körül felújítva. A homlokzat tagolása, az ablakszerkezetek megtartandók az eredeti formában, a tetőidom és a héjazat is.	

27		
Megnevezés	Népi lakóház	
Cím	Kossuth Lajos u. 60	
HRSZ	303	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Oromzatos, fatornácos típus	
Fejlesztési, hasznosítási javaslat	Az eredeti homlokzati szerkezetek, anyagok megőrzendők, az utcai homloksíktól számított 15 méteren túl az tornác szélességében beépíthető vagy bővíthető új nyeregtetős épületszárnnyal.	

28		
Megnevezés	Ref. parókia	
Cím	Kossuth Lajos u. 58.	
HRSZ	302	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Hagyományos történeti egyházi funkcionális értéke miatt megtartandó! Ablakai 1945 után kiégtek, felújított állapotú, de manapság üresen áll. Egyházi közösségi fenntartása és hasznosítása indokolt.	

29		
Megnevezés	Népi lakóház	
Cím	Kossuth Lajos u. 72.	
HRSZ	309	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Oromfalas, oszloptornácos típus.	
Fejlesztési, hasznosítási javaslat	Az eredeti homlokzati szerkezetek, anyagok megőrzendők, az utcai homloksíktól számított 4 tornácnyílás után ill. 15 méteren túl a tornác szélességében beépíthető vagy bővíthető új nyeregtetős épületszárnnyal	

30		
Megnevezés	Népi lakóház	
Cím	Kossuth Lajos u. 70.	
HRSZ	308	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Oromzatos, fatornácos típus	
Fejlesztési, hasznosítási javaslat	Az eredeti homlokzati szerkezetek, anyagok megőrzendők, az utcai homloksíktól számított 4 tornácnyílás után ill. 15 méteren túl a tornác szélességében beépíthető vagy bővíthető új nyeregtetős épületszárnnyal	

31		
Megnevezés	Népi lakóház	
Cím	Kossuth Lajos u. 85.	
HRSZ	246/1	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Oromzatos, pilléres tornácos típus	
Fejlesztési, hasznosítási javaslat	Az eredeti homlokzati szerkezetek, anyagok megőrzendők, az utcai homloksíktól számított 4 tornácnyílás után ill. 15 méteren túl a tornác szélességében beépíthető vagy bővíthető új nyeregtetős épületszárnnyal	

32		
Megnevezés	Kereskedő ház	
Cím	Kossuth Lajos u. 76.	
HRSZ	315	
Megjegyzés-fejlesztés módja	A homlokzat vakolat tagolása, az ablakszerkezetek megtartandók az eredeti formában.	

33		
Megnevezés	volt Szatócsbolt	
Cím	Kossuth Lajos u. 78.	
HRSZ	316	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Utcával párhuzamos homlokzat, boltajtókkal. A homlokzat vakolat tagolása, az ablakszerkezetek megtartandók az eredeti formában.	
Fejlesztési, hasznosítási javaslat	Ismét üzletként megnyitandó-népművészeti vagy kistermelői termékek számára	

34		
Megnevezés	Népi lakóház	
Cím	Kossuth Lajos u. 83.	
HRSZ	245/3	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Oromzatos, hengeroszlopos tornácos típus.	
Fejlesztési, hasznosítási javaslat	Az eredeti homlokzati szerkezetek, anyagok megőrzendők, az utcai homloksíktól számított 4 tornácnyílás után ill. 15 méteren túl a tornác szélességében beépíthető vagy bővíthető új nyeregtetős épületszárnnyal.	

35		
Megnevezés	Népi lakóház	
Cím	Kossuth Lajos u. 91.	
HRSZ	251/1	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Oromfalas, ereszes típus	
Fejlesztési, hasznosítási javaslat	Az eredeti homlokzati szerkezetek, anyagok megőrzendők, az utcai homloksíktól számított 15 méteren túl az eresz szélességében beépíthető vagy bővíthető új nyeregtetős épületszárnnyal.	

36		
Megnevezés	v. szövetkezeti vegyesbolt	
Cím	Kossuth Lajos u. 63.	
HRSZ	232/1	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Régi Hangya szövetkezeti bolt	
Fejlesztési, hasznosítási javaslat	Ismételt üzleti hasznosítása indokolt	

37		
Megnevezés	Egykori iskolaépület	
Cím	Kossuth Lajos u. 57 (sarok)	
HRSZ	228/7	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Jellegzetes falusi középület: hosszan elnyúló iskolaépület hírmondója	

38		
Megnevezés	Eklektikus, vakolatdíszes lakóház	
Cím	Kossuth Lajos u. 22.	
HRSZ	279	

39		
Megnevezés	Népi lakóház	
Cím	Kossuth Lajos u. 20.	
HRSZ	277	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Megmaradt melléképületei értékesek, rossz állapotban	

40		
Megnevezés	Lakóház	
Cím	Kossuth Lajos u. 29.	
HRSZ	30/1	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Utcával párhozamos homlokzati épületrésszel. Jellegzetes faluképi elem: előre gyártott műkő-elem kerítés A homlokzat vakolat tagolása, az ablakszerkezetek megtartandók az eredeti formában.	

41		
Megnevezés	Népi lakóház	
Cím	Kossuth Lajos u. 25	
HRSZ	28	
Megjegyzés-fejlesztés módja	A tornác oszlopos, hátsó beépítése-szerves fejlesztés példája	

Fejlesztési, hasznosítási javaslat	Az eredeti homlokzati szerkezetek, anyagok megőrzendők, az utcai homloksíktól számított 4 tornácnyílás után ill. 15 méteren túl bővíthető új nyeregtetős épületszárnnyal	

42		
Megnevezés	v. Ref. temető	
Cím	Kossuth Lajos u.	
HRSZ	263	
Megjegyzés-fejlesztés módja	Megőrzött 3 db régi sírkő (1859-60), egy felirata lekopott, 2 olvasható még	

9.2.1 SOMOGY MEGYE MŰEMLÉKJEGYZÉKE (KIVONAT)

Kulturális Örökségvédelmi Hivatal – Nyilvántartási és Tudományos Igazgatóság
(az adatok revízió alatt!)

M II 4559 **Ádánd**
Árpád u., hrsz: 581

R.k. templom, barokk, 1747. Teljes berendezése barokk, 18. sz.
M III 8672 **Ádánd**
Árpád u. 4., hrsz: 571
Szakiskola, volt Csapody-kastély, 18. sz. Átalakítva.

M III 4557 **Ádánd**
Árpád u. 8. kertben, hrsz: 581
Nepomuki Szt. János-szobor a templomkertben, késő barokk, 1813.

M III 4558 **Ádánd**
Árpád u. 8. kertben, hrsz: 579
Immaculata-szobor a r.k. templom kertjében. Klasszicista, 1816.

M III 4560 **Ádánd** (Külterület)
Hetye dűlő, hrsz: 083/2
Templomrom, román stílusú, gótikus hozzáépítéssel.

M III 4561 **Ádánd**
Kossuth u. 58., hrsz: 301
Ref. templom, klasszicizáló késő barokk, 1828. Megújítva 1886-ban. Berendezés: szószék, Mózes-szék, padok, 19. sz. első fele.

9.3 NYILVÁNTARTOTT RÉGÉSZETI LELŐHELYEK ÁDÁND BEL- ÉS KÜLTERÜLETÉN

9.3.1 AZONOSÍTOTT LELŐHELYEK

Ádánd 1. lelőhely **Ádánd – Református templom**	
KÖH azonosító szám:	19427
Jelleg:	- Telepnyom (felszíni), ismeretlen kor
Körülmény:	-
Irodalom, forrás:	Jelentés az ádándi Ref. templomnál előkerült edényről [RRM Rég. Ad. 630] - Adatgyűjtés, Kiss Tünde, 1994 Somogy megye földrajzi nevei [Bp. 1974, 1174 p.] Kiegészítés Somogy megyei lelőhelyekhez. [KÖH 600/349/2004]
Megjegyzés	EOV 168564; 582764 Hr.sz. 300, 301, 302, 303, 304, 305, 314, 262/2 A lelőhely talán összefügg az Ádánd 14. és Ádánd 23. sz. lelőhelyekkel
Ádánd 2. lelőhely **Ádánd – Ketyei templomrom**	
KÖH azonosító szám:	19429
Jelleg:	- templomrom - temető középkor - középkori település
Körülmény:	A középkori Hetye település templomának ma is álló tornya, a 2012. évi terepbejárás során a rossz láthatóság ellenére is sikerült megfigyelni a lelőhely folytatását dél felé - a középkori település déli

	kiterjedése bizonytalan
Irodalom, forrás:	- Jelentés helyszíni szemléről 1970. [MNM.Rég.Ad.: III.16/1971., Ltsz.: 9390.] Jelentés Balaton déli partján végzett helyszíni szemléről [600/1192/2006] Kiegészítés Somogy megyei lelőhelyekhez. [KÖH 600/349/2004] Somogy megyei adatfelvételi lapok. [KÖH 600/2063/2005] Jelentés az Ádánd, Ketyei templomromról I. [RRM Rég. Ad. 41-42] Jelentés az Ádánd, Ketyei templomromról II. [RRM Rég. Ad. 43] Jelentés az Ádánd, Ketyei templomromról III. [RRM Rég. Ad. 44]
Megjegyzés	EOV 166582; 584779 továbbá 166400, 584850ig hr. sz. 083/2, 052; turisztikai fejlesztési terület
Ádánd 3. lelőhely **Ádánd – Patakvár**	
KÖH azonosító szám:	19426
Jelleg:	- Telepnyom (felszíni), urnasíros kultúra, - kőbalták rézkor
Körülmény:	A Kis-Koppány és a Sió összefolyásánál lévő dombháton, kb. 200x200 m területen
Irodalom, forrás:	Jelentés az északi Sió völgyben készült terepbejárásokról [RRM Rég. Ad. 1384] - Terepbejárás, Kiss Tünde, 1994 Kiegészítés Somogy megyei lelőhelyekhez. [KÖH 600/349/2004] Jelentés és hatástanulmány a Siófok-Ádánd közt tervezett kerékpárút nyomvonalán végett terepbejárásról [KÖH 600/1121/2006] Útijelentés az északi Sió völgyben készült terepbejárásokról [RRM Rég. Ad. 1384]
Megjegyzés	Hr. sz. 02/8, 08 EOV 170044; 584808

Ádánd 4. lelőhely **Ádánd – Fehér-hegy**	
KÖH azonosító szám:	41268
Jelleg:	- Telepnyom (felszíni), őskor - Telepnyom (felszíni), középkor - Sír általában, középkor
Körülmény:	A Kis-Koppány völgye fölé a medertől délre magasodó magas löszhát peremén, egyik bevágódásának nyugati oldalán nagy kiterjedésű (min.350x150m), intenzív megtelepedést mutató régészeti lelőhely
Irodalom, forrás:	Jelentés a 2003-as Magyarországi légifelvételezésekről [KÖH 600/277/2004] - Czajlik Zoltán Jelentés a Siójut és Ádánd környékén végzett terepbejárásról (2006. április). [KÖH 600/1289/2007] Helyszíni szemle, Költő László - M. Aradi Csilla - Bajzik Annamária, 2006
Megjegyzés	Hr. sz. 0147/1, 0147/2, 0147/3, 0146, 0176/1, 0145, 0144/2, 0144/3, 0144/4 EOV 167138; 581750

Ádánd 5. lelőhely **Ádánd – Szőlőhegy**	
KÖH azonosító szám:	54679
Jelleg:	Telepnyom (felszíni), dunántúli mészbetétes kerámia
Körülmény:	A Kis-Koppány völgye fölé a medertől délre magasodó magas löszhát peremén, egyik bevágódásának nyugati oldalán nagy kiterjedésű (min.350x150m), intenzív megtelepedést mutató bronzkori, és római kori ? településnyom
Irodalom, forrás:	Jelentés helyszíni szemléről - Ádánd környéke. (2006) [KÖH 600/1518/5/2006.] - Helyszíni szemle, M. Aradi Csilla, 2006 Terepbejárás - 2012. március - Kustár Rozália

Megjegyzés	Hr. sz. 1401/1, 1401/2, 1401/4, 1401/5 továbbá 0123/1, 0124/3-6 EOV 167807; 582327
Ádánd 6. lelőhely **Ádánd – Kiskoppány-Jaba összefolyásától É-ra 1.**	
KÖH azonosító szám:	54680
Jelleg:	Telepnyom (felszíni), bronzkor, Telepnyom (felszíni), török kor,
Körülmény:	A Kiskoppány-Jaba összefolyásának közelében az ártér fölé magasodó domb legmagasabb pontja közelében, kb. 70x50 m kiterjedésű területen
Irodalom, forrás:	Jelentés helyszíni szemléről - Ádánd környéke. (2006) [KÖH 600/1518/5/2006.]
Megjegyzés	Hrsz. 0206/3 EOV 166344; 580581
Ádánd 8. lelőhely **Ádánd – Szigeti rét 1.**	
KÖH azonosító szám:	57130
Jelleg:	Telepnyom (felszíni), őskor - bronzkor Telepnyom - késővaskor Szórvány későközépkor
Körülmény:	Az ártérből szigetszerűen kiemelkedő dombháton intenzív településnyomok, több korszakban lakott É-D irányban elhúzódó nagy kiterjedésű lelőhely kiterj. min. 950x200 m A Kis-Koppány északi partján, Siójut és Ádánd közigazgatási határán
Irodalom, forrás:	Jelentés a Siójut és Ádánd környékén végzett terepbejárásról (2006. április). [KÖH 600/1289/2007] - Helyszíni szemle, Költő László - M. Aradi Csilla - Bajzik Annamária, 2006 Terepbejárás - 2012. március - Kustár Rozália

Megjegyzés	Hr.sz. 02/6, továbbá 02/2-4, 05/1-8 EOV 169543; 583355 továbbá EOV 169050-169950; 583050-583500;
Ádánd 9. lelőhely **Ádánd – Szigeti rét 2.**	
KÖH azonosító szám:	57131
Jelleg:	Telepnyom (felszíni), őskor Telepnyom (felszíni), kisapostagi kultúra Telepnyom (felszíni), vatyai kultúra
Körülmény:	A Kis-Koppány északi partján, Siójut és Ádánd közigazgatási határán
Irodalom, forrás:	Jelentés a Siójut és Ádánd környékén végzett terepbejárásról (2006. április). [KÖH 600/1289/2007] - Helyszíni szemle, Költő László - M. Aradi Csilla - Bajzik Annamária, 2006
Megjegyzés	Hrsz. 02/4, 0107 EOV 169895; 583765
Ádánd 10. lelőhely **Ádánd – Kilátó**	
KÖH azonosító szám:	
Jelleg:	- településnyom - bronzkor, Mészbetéses kerámia kultúrája, - szórvány újkor
Körülmény:	A tervezett kilátótorony helyén, egészen a vízbázisig apróra tört mészbetétes kerámia kultúrájához sorolható leletanyag utal intenzív megtelepedésre, a település déli széle a gabonavetés miatt nem határozható meg pontosan min. 400x180m
Irodalom, forrás:	Terepbejárás - 2012. március - Kustár Rozália
Megjegyzés	Tervezett kilátó helye és környezete EOV 582450-800; 167600-168000 Hrsz. 1410//1-4, 543-546, 0116/2

Ádánd 11. lelőhely **Ádánd –** Ketyei patak mente	
KÖH azonosító szám:	
Jelleg:	- A patak árterét keletről kísérő hosszanti dombhát vízközeli részén újkori tanyanyomok között néhány őskori cserepet gyűjtöttünk. A lelőhely kiterjedése bizonytalan
Körülmény:	
Irodalom, forrás:	Terepbejárás - 2012. március - Kustár Rozália
Megjegyzés	Hr.sz.082 EOV 584622 166608

Ádánd 12. lelőhely **Ádánd – Hetyei templomtól ÉNy-ra**	
KÖH azonosító szám:	
Jelleg:	- őskori település - korabronzkor - középkori település
Körülmény:	A Ketyei patak keleti oldalán húzódó magas löszös hát patak felöli lejtőjén bizonytalan kiterjedésű településnyom
Irodalom, forrás:	Terepbejárás - 2012. március - Kustár Rozália
Megjegyzés	Hr.sz.082 EOV 584372 166495

Ádánd 13. lelőhely **Ádánd – Perneszy-sziget**	
KÖH azonosító szám:	-
Jelleg:	Településnyom neolit Településnyom - vaskor
Körülmény:	,,A Kis-Koppány és a Sió összefolyásától délre, az egykori mocsárból kiemelkedő nagyobb dombon (XVIII. sz-i térképek Perneszy-sziget néven említik a helyet) nagy kiterjedésű, huzamosabb ideig lakott telep van, rajta átvezető úttal, amely vélhetően a Sión átvezető egykori római hadiút. Ennek a nyoma tavaly tavasszal, friss szántás után homokos sáv formájában látszott. Edénytöredékek kerültek elő a késő neolitikumtól a vaskorig, vegyesen. Tűzhely maradványa és szemétgödör is. Orsógomb, vas nyílhegy."

Irodalom, forrás:	Ádándi adatközlő közlése alapján
Megjegyzés	Hr.sz.09/1 EOV 169550-750; 584800-585300
Ádánd 14. lelőhely **Ádánd – Református templom alatti domboldal**	
KÖH azonosító szám:	-
Jelleg:	Település - őskor
Körülmény:	A református templom alatti domboldalon pattintott kőeszközök kerültek elő
Irodalom, forrás:	Ádándi adatközlő közlése alapján
Megjegyzés	Kérdés, a lelőhely összefügg-e az Ádánd 1. - Református templom néven jelzett és Ádánd 23. lelőhellyekkel Hr.sz.304-320 EOV582900; 168450
Ádánd 15. lelőhely **Ádánd – Cross-pálya közelében**	
KÖH azonosító szám:	
Jelleg:	- népvándorlás kori település - ismeretlen korú temetkezés
Körülmény:	A Kis-Koppány északi oldalán, árterének peremén kb. 300x120 m kiterjedésű település A cross-pálya közelében, a Kis-Koppány patak partján, egy kiemelkedésen
Irodalom, forrás:	Ádándi adatközlő közlése alapján
Megjegyzés	Hr.sz.0188/12 EOV581700; 167650
Ádánd 16. lelőhely **Ádánd – Dömös völgy nyugati partja**	
KÖH azonosító szám:	-
Jelleg:	- településnyom - őskor
Körülmény:	A Dömös-völgynyugati oldalán egy patak közelében a löszös dombon kb. 300x100 m területen

Irodalom, forrás:	Ádándi adatközlő közlése alapján
Megjegyzés	Hr.sz.0139/1 EOV582450; 166700
Ádánd 17. lelőhely **Ádánd – Birsalmás**	
KÖH azonosító szám:	-
Jelleg:	- településnyom középkor/újkor
Körülmény:	A Kis-Koppányt délről kísérő löszvonulat egyik magaslatán, az ártértől mintegy 500 m-re, földút mentén kb. 350x100 m kiterjedésű lelőhely
Irodalom, forrás:	Ádándi adatközlő közlése alapján
Megjegyzés	Hr.sz.0144 EOV 582100; 166100
Ádánd 18. lelőhely **Ádánd – Kiskoppány-Jaba összefolyásától É-ra 2.**	
KÖH azonosító szám:	-
Jelleg:	
Körülmény:	A Kiskoppány-Jaba összefolyásának közelében az ártér peremén, kb. 200x100 m kiterjedésű lelőhely
Irodalom, forrás:	Ádándi adatközlő közlése alapján
Megjegyzés	Kérdéses, hogy a lelőhely összefügg-e az Ádánd 6. lelőhelyként jelzett területtel Hr.sz.0206/3-4, 0207, 0208/15 EOV580750; 166100
Ádánd 19. lelőhely **Ádánd – Jaba patak mente 1.**	
KÖH azonosító szám:	-
Jelleg:	
Körülmény:	250x100 m területen, a Jaba patak árvízmentes hátján
Irodalom, forrás:	Ádándi adatközlő közlése alapján

Megjegyzés	Hr.sz.0232/5 EOV579950; 166500
Ádánd 20. lelőhely **Ádánd – Jaba patak mente 2.**	
KÖH azonosító szám:	-
Jelleg:	-
Körülmény:	A Kiskoppány-Jaba összefolyásának közelében az ártér peremén, kb. 120x100 m kiterjedésű lelőhely
Irodalom, forrás:	Ádándi adatközlő közlése alapján
Megjegyzés	Hr.sz.0232/5 EOV580150; 166100

Ádánd 21. lelőhely **Ádánd – Kiskoppány-Jaba összefolyásától D-re, Ságvári határszél**	
KÖH azonosító szám:	-
Jelleg:	- őskori - bronzkori telep - középkori településnyomok
Körülmény:	Kiskoppány-Jaba összefolyásától délre, a Kis-Kopány medrét nyugati oldalról kíréső dombháton hosszan (min. 1300 mx100m területen) elnyúló lelőhely ,, Közvetlenül Ádánd és Ságvár határán találtam meg tavaly az egykori Pösze falu maradványait, dombtetőn a templom jól azonosítható helyével (a térképmellékleteken Ságvár lh-ként jelölve - megjegyzés KR). Innen Luxemburgi Zsigmond és III. Béla érméi kerültek elő. Az utóbbi átfúrva - talán egy pártát díszíthetett. A temető még nem került elő. Sok vas szerszámot (késeket, fúrókat) is találtunk.- Közvetlenül emellett, a patak partján egy nagyobb, bronzkori telep van. Ez a kettő részben átfedi egymást."
Irodalom, forrás:	Ádándi adatközlő közlése alapján
Megjegyzés	A lelőhely részben a ságvári határba is átnyúlik Hr.sz.0203, 0223/3, 028-0229, EOV580000-580500; 164400-165750

Ádánd 22. lelőhely **Ádánd – Jeges-hegy északi végén**	
KÖH azonosító szám:	-
Jelleg:	- telenyom - neolit
Körülmény:	,,A falu belterületén, az egyik domb tetején neolit telep maradványait találtam. Innen került elő egy kis oltár darabja, sok egyéb edénytöredékkel együtt."
Irodalom, forrás:	Ádándi adatközlő közlése alapján
Megjegyzés	Hr.sz.437-462/3 EOV 583250; 168000
Ádánd 23. lelőhely **Ádánd – a Kossuth Lajos utca református templom melletti szakaszán**	
KÖH azonosító szám:	-
Jelleg:	- temető - török kor?
Körülmény:	",itt az 1970-es években, kábelfektetéskor előkerült a falu török kori temetője"
Irodalom, forrás:	Ádándi adatközlő közlése alapján
Megjegyzés	Hr.sz.240/1, 241/3, 242, 243/3, 245/3, 246/1, 247/5-6, 250/1, 251/1, 252/1, 253/1, 258-261 EOV 582800; 168300 A lelőhely talán összefügg az Ádánd 1. református templom és Ádánd 14. sz. lelőhelyekkel
Ádánd 24. lelőhely **Ádánd – November 7. tsz karámjaitól délre**	
KÖH azonosító szám:	-
Jelleg:	- településnyom középkor/újkor
Körülmény:	Egykoron északról és nyugatról vizenyős területekkel körbevett dombháton középkori/újkori emlékek
Irodalom, forrás:	Ádándi adatközlő közlése alapján

Megjegyzés	Hr.sz.056/4-6 EOV 583900; 168000
Ádánd 25. lelőhely **Ádánd – Tómeder**	
KÖH azonosító szám:	-
Jelleg:	- településnyom - őskor
Körülmény:	Vizenyős rész szélén, alacsony fekvésű területen
Irodalom, forrás:	Ádándi adatközlő közlése alapján
Megjegyzés	Hr.sz.025 EOV 583950; 168900

9.3.2 AZONOSÍTATLAN LELŐHELYEK

Ádánd azonosítatlan lelőhely **Ádánd – Ádánd 1.**	
KÖH azonosító szám:	19425
Jelleg:	Telep általában, Árpád-kor, Kemence általában, kora Árpád-kor
Körülmény:	ismeretlen
Irodalom, forrás:	Jelentés Ádánd, középkori lelőhelyről [RRM Rég. Ad. 752] Helyszíni szemle, Honti Szilvia, 1982 Helyszíni szemle, Mészáros Balázs, 1982
Ádánd azonosítatlan lelőhely **Ádánd – Siójut mellett**	
KÖH azonosító szám:	19428
Jelleg:	Éremlelet, török kor,
Körülmény:	
Irodalom, forrás:	Jelentés az Andocs, mexikópusztai terepbejárás és az ádándi pénzlelet begyűjtése [RRM Rég. Ad. 19.] Adatgyűjtés, Honti Szilvia, 1979 Jelentés az Ádándon megkísérelt leletmentésről [RRM

	Rég. Ad. 386] Jelentés az ádándi pénzleletről [RRM Rég. Ad. 48]
Ádánd azonosítatlan lelőhely **Ádánd – Kereki vára**	
KÖH azonosító szám:	22916
Jelleg:	- középkori vár
Körülmény:	ismeretlen
Irodalom, forrás:	Kaposvári múzeum régészeti katasztere [MNM.Rég.Ad.: VII.184/1963., Ltsz.: 6695.] Somogy megyei adatfelvételi lapok. [KÖH 600/2063/2005] A Balaton környékének archeologiája. Lelőhelyek és leletek. [Budapest 1920, 220 p.] Jelentés Ádánd, Kereki v. Kupa váráról [RRM Rég. Ad. 42]
Ádánd azonosítatlan lelőhely **Ádánd – Református templomtól északra**	
KÖH azonosító szám:	-
Jelleg:	- temető - ismeretlen kor
Körülmény:	Helyi adatközlő elmondása alapján házak alapozásakor temetkezések kerültek elő További információ: ,, a középkori birtokleírások alapján az Árpád-kori Éliás falunak és Sövénynek (Terra Suwen) is arrafelé kellett lennie"
Irodalom, forrás:	Ádándi adatközlő közlése alapján

9.4 RÉGÉSZETI LELŐHELYEK ÁDÁND BEL- ÉS KÜLTERÜLETÉN

TÉRKÉPDOKUMENTÁCIÓ

Régészeti lelőhelyek és régészeti érdekű területek Ádánd határában

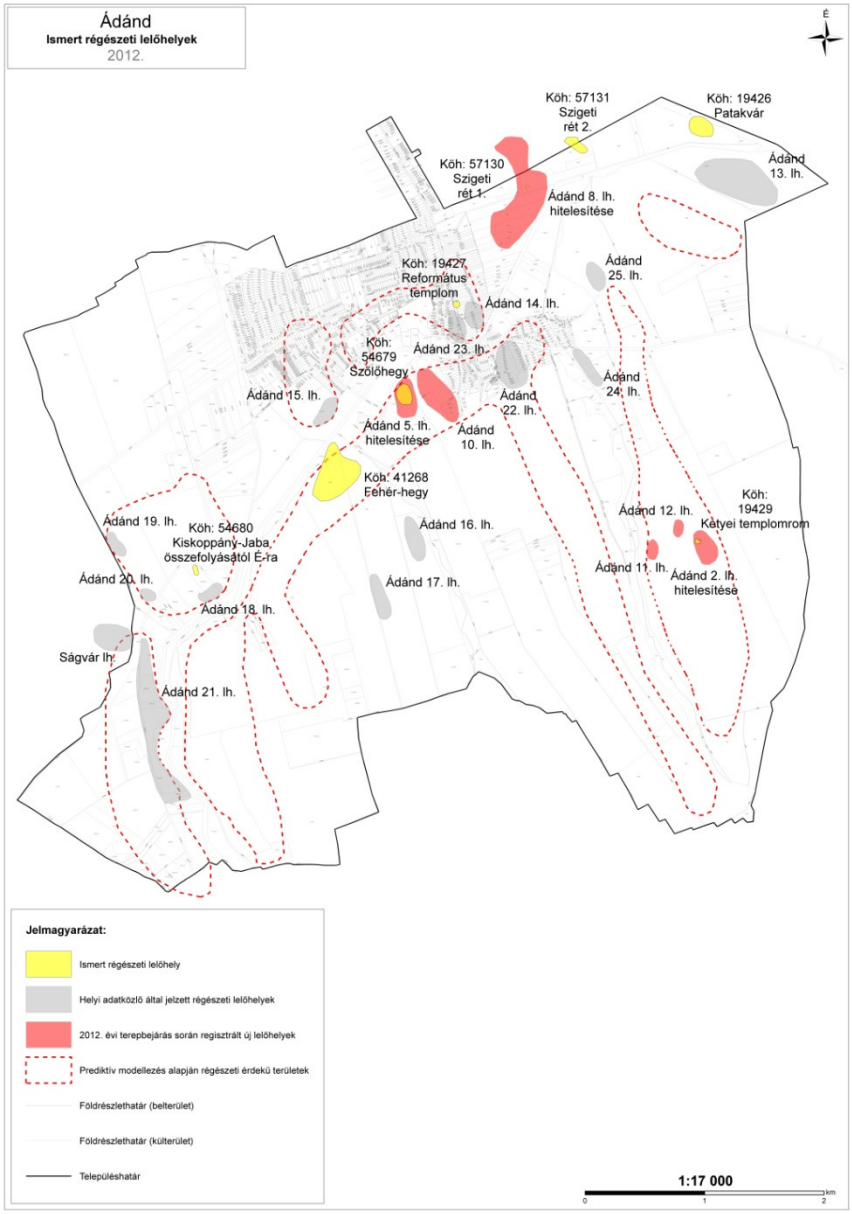

1. Régészeti lelőhelyek és régészeti érdekű területek a telekbeosztás jelölésével

2. Régészeti lelőhelyek és régészeti érdekű területek EOV alapú térképlapon ábrázolva

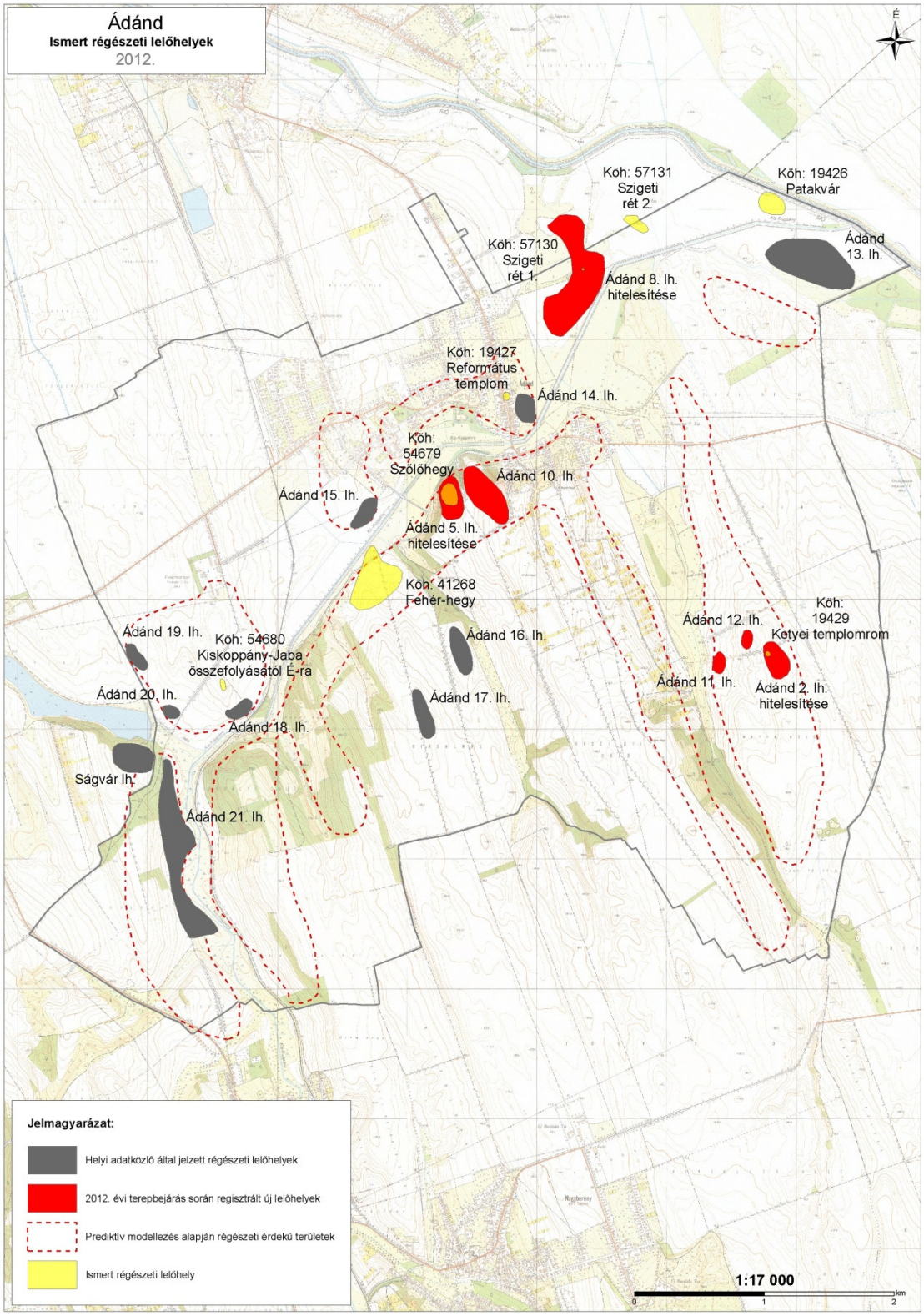

3. Régészeti lelőhelyek és régészeti érdekű területek műholdfelvételen ábrázolva

9.5 RÉGÉSZETI ÉRDEKŰ TERÜLETEK ÁDÁND BEL- ÉS KÜLTERÜLETÉN

ARCHÍV TÉRKÉPEK

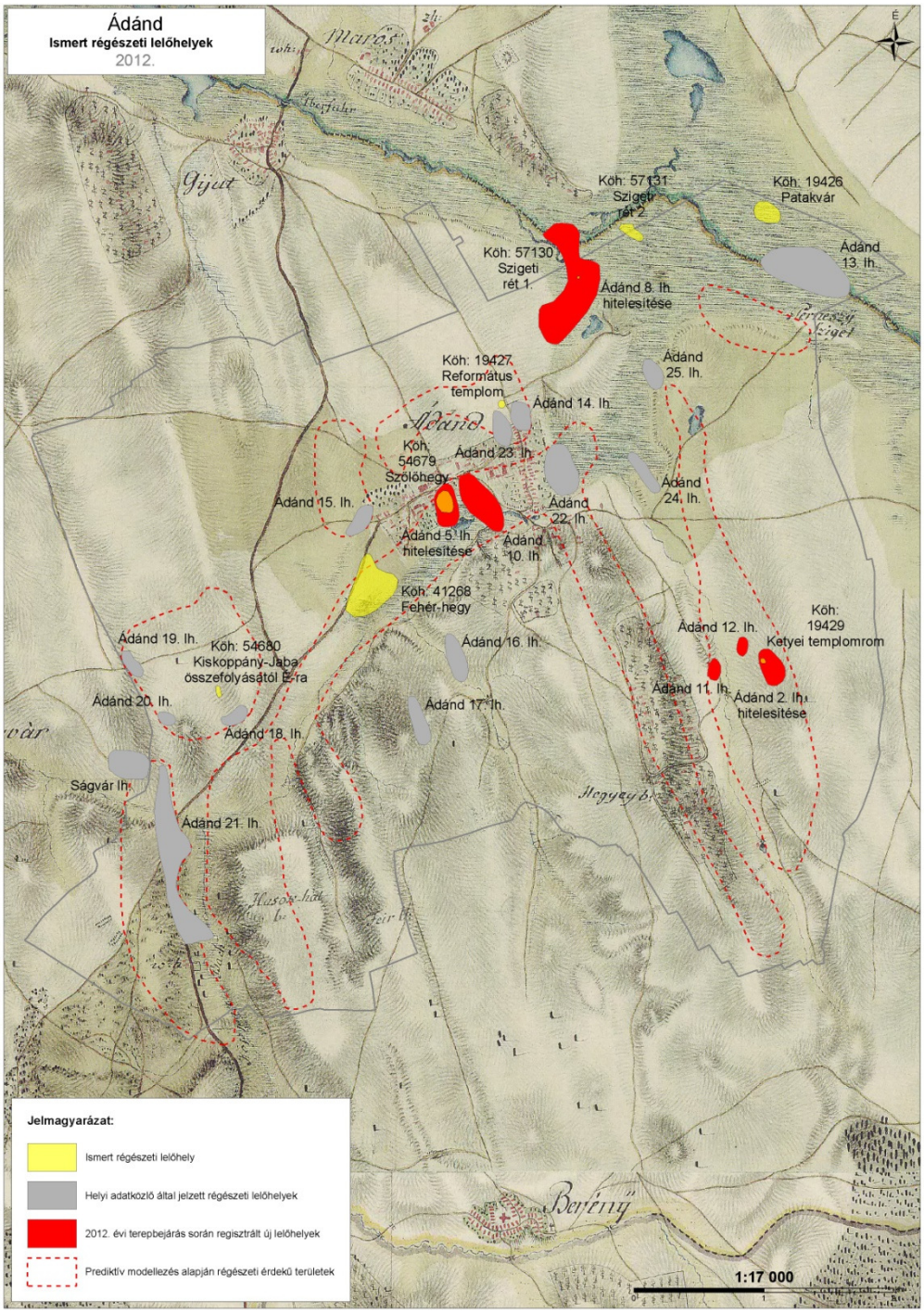

Ádánd település jelölése az első katonai felmérés térképszelvényén /X-XXIII. térképlap/ - Feltűntetve az ismert régészeti lelőhelyek és a régészeti érdekű területek

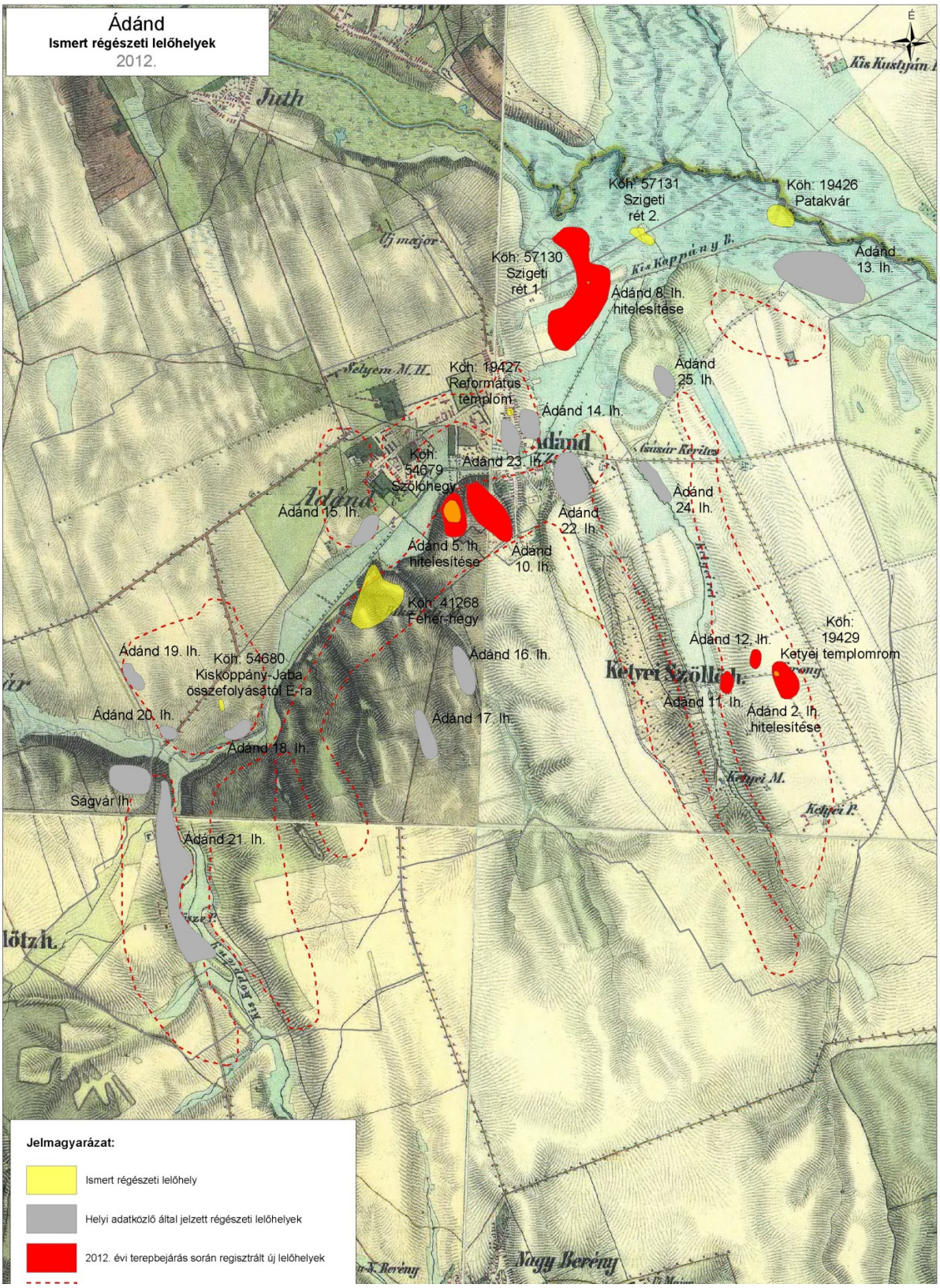

Ádánd a II. katonai térképezés térképlapján /XXVIII-56. és XIX-56. térképlap// - Feltűntetve az ismert régészeti lelőhelyek és a régészeti érdekű területek

RÉGÉSZETI LELŐHELYEK ÁDÁND BEL- ÉS KÜLTERÜLETÉN
FOTÓDOKUMENTÁCIÓ

A Civertan bt által készített légifotón sejlik a templomdomb egykori határa
forrás http://www.civertan.hu/legifoto/legifoto.php?page_level=10

Későközépkori település anyaga Ádánd 2. - Hetyei templomromtól délre

A bronzkori mészbetétes kultúra Ádánd 5. - Szőlőhegy lelőhely hitelesítésekor gyűjtött kerámiatöredékei I.

Ádánd 5. - Szőlőhegy lelőhely hitelesítésekor gyűjtött bronzkori mészbetétes kultúra kerámiatöredékei, pattintott kőeszköz és római kori leletanyag

Ádánd 8. – Szigeti rét 1. lelőhely hitelesítésekor gyűjtött bronzkori, római kori és középkori leletanyag

Ádánd 8. – Szigeti rét 1. lelőhely hitelesítésekor gyűjtött neolit, bronzkori, római kori leletanyag

Ádánd 8. – Szigeti rét 1. lelőhely hitelesítésekor gyűjtött agyagnehezék-töredék és bronzkori edényperem

Ádánd 10. lh - tervezett kilátó helyén gyűjtött bronzkori - mészbetétes kultúra és újkori leletanyag

Ádánd 11. – Ketyei patak mente lelőhelyen gyűjtött leletanyag

Ádánd 11. – Hetyei templomtól ÉNy-ra lelőhelyen gyűjtött kerámiatöredékek és őrlőkőtöredék

9.6 ÁDÁND TELEPÜLÉS ÖRÖKSÉGI- ÉS TERMÉSZETI ÉRTÉKEINEK HASZNOSÍTÁSI JAVASLATA

(A MŰEMLÉKI ÖRÖKSÉGVÉDELMI TANULMÁNYBAN NEM ÉRINTETT TÉMÁK TEKINTETÉBEN)

9.6.1 A HETYEI TEMPLOMROM ÉS A KERÉKPÁROS TURIZMUSBA VALÓ BEKAPCSOLÁSÁNAK LEHETŐSÉGE

Fontosnak tartjuk a Hetyei templomrom lovas illetve kerékpáros turizmusba való bekapcsolását. Körtúraként megközelíthetősége a Halastó utca meghosszabításaként a Szőlőhegy üdülősorának aljában húzódó földúton haladva, majd derékszögben megtörve az utat ,,toronyirányt" fordulva - innen légvonalban a templomrom kb. 500 m-re van. Ez a szakasz átvezet a Ketyei patakon, ahol jelenleg néhány keresztbe fektetett fadarabon lehet átkelni a túlsó partra - itt javasoljuk egy kis híd megépítését, mely két végén szűkített, középen kiszélesedő (megakadályozva az autók felhajtását), vagy egyenes vezetésű, de kellően keskeny, csak gyalog illetve kerékpáron, lovon lenne járható. A híd előtt lévő kis rét alkalmas lehet pihenő - tűzrakóhely kialakítására, a Ketye patak mentén induló tanösvény kiinduló állomásának. Itt kerülne elhelyezésre az első információs tábla.

Alternatív út - tanösvény: a Ketye patak füzes árterének peremén a patak elgátolásából keletkezett halastóig, ott esetleg egy stéget építve a belső, nyílt kb. 1 ha felületű víztükörig a nádfalban: - helyenként esetleg pallórendszerrel. Témalehetőségek: tó élővilága - lehetséges fajok: foltos nádi poszáta, nádi tücsökmadár, nádirigó, a vízen - szárcsa, vizityúk, guvat. A füzes ligetben célszerű lenne néhány madárodú kihelyezése - cinegeodú főleg. Lehetséges fajok: cinegék - esetleg függőcinege is - erdei pinty, sordély, poszáták. Az aljnövényzetben előfordulhat ökörszem és vörösbegy is. Áttekintő tábla a tájtörténeti, vízrajzi változásokról, egykori gazdálkodási módokról - oda-vissza irányban, max. 200 méterenként.

A gyalogösvény a hetyei toronyig régészeti lelőhelyeken halad át, de az egyszerű gyalogút - javasoljuk a túraút teljes szakaszán fasorral szegélyezni! - különösebben nem veszélyeztetné annak állagát, bár a nyomvonalon földmunkával járó szilárdabb burkolat kialakítása esetén mindenképpen megelőző régészeti feltárással kell számolni.

A templom álló tornya örökségvédelmi szempontból mindenképpen védelmet igényel - javasoljuk állapotának statikussal történő felmérését, esetleg védőtető elhelyezését (példák pl. soltszentimrei Csonkatorony). A templom hajója és szentélye keleti irányban csatlakozott a toronyhoz - egykori hátsó falának maradványa határozottan elválik a torony anyagától. Keleti irányban a művelésből kivont terület nagyon kicsi, az egykori szentélyrészt folyamatosan szántják, amit mutatnak a kb. 30 méteres körzetben szétszántott kövek. Indokolt lenne a templomrom magnetométeres - geofizikai felmérése, mellyel pontosabban meghatározhatók a templom egykori körvonalai (esetleg az egykori kerítőárok vonala), ennek hiányában csak közelítőleg jelölhető ki a védett terület, a jelen művelésből kivett területet kelet felé min. 15 méterrel, többi irányban min. 5-5 méterrel lenne indokolt kiszélesíteni (a régészeti lelőhely mérete ennél jóval nagyobb, de a kialakult művelési gyakorlat folytatható. A művelésből kivont területen belül több nagy gödör éktelenkedik - egykori rablógödrök nyomai, ezeket, mivel a torony állagának romlását gyorsítják, mindenképpen be kellene temetni. A kifordított, szanaszét heverő kváderköveket célszerű lenne a rekonstrukcióig biztonságos helyre szállítani. Célszerű lenne a jelenlegi tájidegen akácfacsoportot más faállományra cserélni, mindamellett figyelemmel kell lenni a templom körüli temetőre, a tuskózást, faültetést nagy körültekintéssel lehet csak végezni. Amennyiben sikerülne az egykori sírkert kerítőárkát meghatározni (említett magnetométeres vizsgálat vagy kereszt irányú keskeny kutatóárokkal), így annak mentén, belül ligetes parkként lehetne a rekonstrukciót elvégezni. A kilátás Ádándra és a környező dombokra erről a pontról is kiemelkedő, ezért érdemes lenne itt is kilátópontot létesíteni - a műemlékvédelem hozzájárulásával a toronytesten belül, vagy csak a szántóföldi magasabb vegetáció /pl. kukorica / fölé emelkedő emelvényről, ami esetleg szabadtéri színpadként is funkcionálhat. Itt tűzrakóhely kialakítása nem javasolt. Információs tábla a templomról és közeli településről és a kilátás érdekes pontjairól.

A túraútvonal keleti irányban szintén derékszögben csatlakozna a következő, előzővel kb. párhuzamos földútra és vezetné vissza a túrázót a Pélpusztára vezető útra (persze ellentétes irányú útvonaltervezés is lehetséges).

9.6.2 EGYKORI BARLANGLAKÁSOK

Külön tanulmányban meg kellene vizsgálni az egykori barlanglakások bemutathatóságának lehetőségét.

9.6.3 RÉGÉSZETI- ÉS HELYTÖRTÉNETI ÉRTÉKEK BEMUTATHATÓSÁGA

Ádánd község régészeti hagyatéka nagyon gazdag, a szennyvízhálózat kiépítése során számos helyen lehet régészeti lelet előkerülésére számítani (régészeti felügyelet indokolt). Érdemes lenne helytörténeti gyűjtemény keretein belül ezekről is megemlékezni - Javasoljuk helytörténeti gyűjtemény kialakítását.

9.6.4 A TERVEZETT KILÁTÓ

A tervezett kilátó területe szintén régészeti lelőhely, itt a földmunkával érintett területen régészeti megelőző feltárás szükséges.

9.6.5 PÉLDÁK REKONSTRUKCIÓS MEGVALÓSULÁSOKRA ÁRPÁD-KORI TEMPLOMOK ESETÉBEN

Homokmégy - Sármégy templom - rekonstrukció

Soltszentimre- Csonkatorony

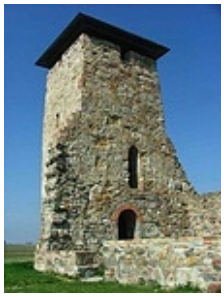

9.7 ISMERT RÉGÉSZETI LELŐHELYEK ÁDÁND BEL- ÉS KÜLTERÜLETÉN

Lelőhely jele	Lelőhely neve	Lelőhely jellege - kora	KÖH azonosító	Helyrajzi szám
1	Református templom	Telepnyom ismeretlen kor	19427	300, 301, 302, 303, 304, 305, 314, 262/2
2	Telepnyom (felszíni), ismeretlen kor	Templomrom temető középkor középkori település	19429	083/2, 052;
3	Patakvár	Telepnyom - urnasíros kultúra, kőbalták rézkor		02/8, 08
4	Fehér-hegy	Telepnyom - őskor Telepnyom - középkor Sír általában, középkor	41268	0147/1, 0147/2, 0147/3, 0146, 0176/1, 0145, 0144/2, 0144/3, 0144/4
5	Szőlőhegy	Telepnyom -dunántúli mészbetétes kerámia	54679	1401/1, 1401/2, 1401/4, 1401/5 továbbá 0123/1, 0124/3-6
6	Kiskoppány-Jaba összefolyásától É-ra 1	Telepnyom - bronzkor, Telepnyom - török kor,	54680	0206/3
8	Szigeti rét 1.	Telepnyom - őskor - bronzkor Telepnyom - késővaskor Szórvány későközépkor	57130	02/6, 02/2-4, 05/1-8
9	Szigeti rét 2.	Telepnyom - őskor Telepnyom - kisapostagi kultúra Telepnyom - vatyai kultúra	57131	02/4, 0107
10	Kilátó	településnyom - bronzkor	-	1410//1-4, 543-546, 0116/2
11	Ketyei patak mente	Őskori telep, újkori tanyák	-	082
12	Hetyei templomtól ÉNy-ra	őskori település - korabronzkor középkori település	-	082
13	*Perneszy-sziget*	*Településnyom neolit* *Településnyom - vaskor*	-	*09/1*
14	*Református templom alatti domboldal*	*településnyom - őskor*	-	*304-320*
15	*Cross-pálya közelében*	*népvándorlás kori település* *ismeretlen korú temetkezés*	-	*0188/12*
16	*Dömös völgy nyugati partja*	*településnyom - őskor*	-	*0139/1*
17	*Birsalmás*	*településnyom középkor/újkor*	-	*0144*
18	*Kiskoppány-Jaba összefolyásától É-ra 2*	*Ismeretlen telep*	-	*0206/3-4, 0207, 0208/15*
19	*Jaba patak mente 1.*	*Ismeretlen telep*	-	*0232/5*
20	*Jaba patak mente 2.*	*Ismeretlen telep*	-	*0232/5*
21	*Kiskoppány-Jaba összefolyásától D-re, Ságvári határszél*	*őskori- bronzkori telep* *középkori településnyomok*	-	*0203, 0223/3, 028-0229,*
22	*Jeges-hegy északi vége*	*telenyom - neolit*	-	*437-462/3*
23	*Kossuth Lajos utca református templom melletti szakasza*	*temető - török kor?*	-	*240/1, 241/3, 242, 243/3, 245/3, 246/1, 247/5-6, 250/1, 251/1, 252/1, 253/1, 258-261*
24	*November 7. tsz karámjaitól délre*	*településnyom középkor/újkor*	-	*056/4-6*
25	*Tómeder*	*településnyom - őskor*	-	*025*

9.8 ÁDÁND TERÜLETRENDEZÉSI TERV TERÜLETHASZNÁLATI VÁLTOZÁSOK RÉGÉSZETI ÉRDEKELTSÉGE

Terület	**Terület-felhasználási egység**	**Terület** (ha)	**Régészeti érdekeltség**	**javaslat**	**megjegyzés**	**Érintett helyrajzi sz.**
lakóterület kijelölés	Lf3	7,75	-	közműfektetési munkákra kiemelt figyelem	-	115-129
lakóterület kijelölés	Lf1	2,72	-	közműfektetési munkákra kiemelt figyelem	-	0188/3-9
településközponti vegyes terület	Vt4	8,33	jelenleg szántóföldi művelés alatt álló terület, nincs tudomásunk régészeti lelőhelyről, viszont viszonylag hozzá közel található az általunk Ádánd 15-ként jelölt terület, ahol település és temető nyomai is előkerültek	közműfektetési munkák és a kapcsolódó úthálózat kialakítása során a földmunkákat kiemelt figyelemmel kell kísérni. Lelet, vagy régészeti jelenség előkerülésekor a 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelettel kell eljárni.	-	0188/10, 0188/12, 0190/1-2
Kilátó	Mk	0,0036	Ádánd 10. lelőhely	Megelőző feltárás	-	1401/7
turisztikai övezet - Hetye	KK-mr	0,26	Ádánd 2,11,12. lelőhelyek	Megelőző feltárás	-	083/2
turisztikai övezet	különleges gyógyturizmus	185,54	-	Külön hatástanulmány készítése	-	09/15, 048/2-5, 056/1
tó		14,27	-	-	-	0180, 0183, 0184/12
kerékpárút			Ádánd 3, 8, 9. lelőhelyek	Megelőző feltárás	Külön hatástanul-mány alapján	
szennyvíztelep	különleges szennyvíztisztító	0,99	-	-	-	267/4
szennyvízhálózat kiépítése			Ádánd 1, 14. 22. és 23. lelőhelyek illetve Régészeti érdekű terület	régészeti megfigyelés	Belterületi lelőhelyek	

9.9 ÖRÖKSÉGVÉDELEMMEL, RÉGÉSZETI LELŐHELYEK VÉDELMÉVEL KAPCSOLATOS ALAPVETŐ JOGSZABÁLYOK JEGYZÉKE

a) 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről (Kötv.);

b) 5/2010. (VIII. 18.) NEFMI rendelet a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól

c) I/2010. (VII.13.) NEFMI rendelet

d) 19/2010. (IV. 23.) OKM rendelet a kulturális szakértői tevékenység folytatásának feltételeiről és a kulturális szakértői nyilvántartás vezetéséről

e) 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól;

f) 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről, különösen a kunhalmok és földvárak törvényi védelméről (23. § (2) bek.);

g) 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről.

h) Az Országgyűlés 2011. november 7-én elfogadta a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény módosításáról szóló T/3486, sz. törvényjavaslatot.

A törvény bevezeti az előzetes régészeti dokumentáció intézményét. A bevezetett meghatározás szerint az előzetes régészeti dokumentáció alapjául a lelőhely állapotában maradandó változással nem járó műszeres lelőhely- és leletfelderítés és terepbejárás, illetve – indokolt esetben – próbafeltárás szolgál.

A törvény az állami nagyberuházások, illetve európai uniós forrásból megvalósuló fejlesztések esetén folytatott próbafeltárásra és megelőző feltárásra – idő- és költségkorlát meghatározásával – speciális szabályokat ad. E szabályoktól indokolt esetben egyedi kormánydöntéssel lehet eltérni.

9.9.1 A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELEMÉVEL KAPCSOLATOS KÜLÖNLEGES JOGSZABÁLYOK JEGYZÉKE

a) ,,1954. évi Hágai Egyezmény" [1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről];

c) 2001. évi LXXX. törvény a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról;

d) 191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet az örökségvédelmi bírságról;

f) 149/2001 (VIII. 31) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között 1992. január 16-án kelt, Valettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről;

g) 3/2002. (II. 15.) NKÖM rendelet a kulturális örökség védetté nyilvánításának részletes szabályairól;

h) 17/2002. (VI. 21.) NKÖM rendelet a kulturális örökség hatósági nyilvántartására vonatkozó szabályokról;

i) 20/2002. (X. 4.) NKÖM rendelet a muzeális intézmények nyilvántartási szabályzatáról;

j) 4/2003 (II. 20.) NKÖM rendelet az örökségvédelmi hatástanulmányról;

k) 1978. IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről, különösen a 216/A. § kulturális javak megrongálása;

l) 218/1999 (XII. 28.) Korm. rendelet, különösen a 144. § régészeti szabálysértés és a 146. § kulturális javakkal kapcsolatos kötelességek elmulasztása.

m)10/2006 NKÖM rendelet a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal eljárásaira vonatkozó szabályokról (módosítva a 16/2012.NEFMI rendelet által)